

سازمان بورس و اوراق بهادار
Securities & Exchange Organization

مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

اداره مطالعات مالی اسلامی

درآمدی بر
حسابداری اسلامی
و نهادهای مربوطه

محمدرضا سیمیری

دکتر علیرضا رامروز

مهر ۱۴۰۳

سازمان بورس و اوراق بهادار
مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی
اداره مطالعات مالی اسلامی

عنوان: درآمدی بر حسابداری اسلامی و نهادهای مربوطه

نویسندگان: محمدرضا سیمپاری- دکتر علیرضا رامروز

کد گزارش: ۱۴۰۳-۰۶-۲۰۲۴

تاریخ گزارش: مهر ۱۴۰۳

این اثر در اداره مطالعات مالی اسلامی مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار تهیه گردیده و مباحث و نظرات ارائه شده در آن صرفاً نظرات و بررسی‌های صورت گرفته توسط کارشناسان و پژوهشگران این مرکز است نه نظرات رسمی سازمان بورس و اوراق بهادار. لذا استناد به این متن به عنوان نظرات سازمان بورس و اوراق بهادار فاقد وجهت حقوقی است. استفاده از این گزارش در سایر پژوهش‌ها، با ذکر منبع بلامانع است.

درآمدی بر حسابداری اسلامی و نهادهای مربوط

محمد رضا سیمپاری^۱ - علیرضا رامروز^۲

چکیده

همگام با پیشرفت مالی اسلامی و بانکداری اسلامی، حسابداری ابزارهای مالی اسلامی در جهان توسعه یافت. علاوه بر حسابداری ابزارهای اسلامی، حسابداری اسلامی بر اساس چهارچوب مفهومی خود که تفاوت‌هایی با چهارچوب مفهومی حسابداری مرسوم دارد، توسعه یافته است. به‌طور کلی در رویکرد اسلامی به حسابداری و گزارشگری مالی، دو دیدگاه در مورد استانداردگذاری برای حسابداری وجود دارد: دیدگاه اول، تنظیم استانداردهای مجزا برای حسابداری اسلامی را پیگیری می‌کند (رویکرد سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی AAOIFI) و دیدگاه دوم، گنجاندن راه‌حل‌های حسابداری اسلامی را در استانداردهای بین‌المللی حسابداری دنبال می‌کند (رویکرد هیئت استانداردهای حسابداری مالزی MASB). در این زمینه و با این دو رویکرد، سازمان‌های فعال اعم از بین‌المللی و ملی که برخی به تنظیم استاندارد و برخی دیگر صرفاً به تحقیق و ارائه رهنمود پرداخته‌اند، عبارتند از: AAOIFI، MASB، انجمن حسابداران اندونزی (IAI)، انجمن حسابداران خبره پاکستان (ICAP)، گروه استانداردگذار آسیا-اقیانوسیه (AOSSG)، گروه مشورتی مالی اسلامی - هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری (IFCG) و مرکز دانش مالی اسلامی - دیلویت (Deloitte-IFKC). با توجه به تجربه جهانی و بررسی اعضای نهادهای بین‌المللی، عضویت فعال جمهوری اسلامی ایران در این نهادها توصیه می‌شود. همچنین پیشنهاد می‌شود در خصوص تنظیم استاندارد برای حسابداری و گزارشگری مالی ابزارهای مالی اسلامی فعال در بازار سرمایه، مطالعات بیشتری جهت بررسی و تدقیق استانداردهای حسابداری اسلامی (شامل هر دو رویکرد، AAOIFI و MASB به عنوان نمونه) صورت بگیرد. لازم است ضمن در نظر گرفتن آثار حسابداری اسلامی بر گزارشگری مالی و اقتصاد کشور، دستگاه‌ها و سازمان‌های ذی‌نفع در این حوزه از جمله وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان بورس و اوراق بهادار، بانک مرکزی و ... مقوله حسابداری را از منظر اسلامی مورد بررسی قرار دهند. آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص و ارزش‌مدار در این حوزه از دیگر لازمه‌های تحقق حسابداری اسلامی است.

کلمات کلیدی: حسابداری اسلامی، سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI)، نهادهای حسابداری اسلامی

^۱ کارشناس اداره مطالعات مالی اسلامی سازمان بورس و اوراق بهادار

^۲ استادیار گروه حسابداری دانشکده مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

مقدمه

در دهه‌های اخیر، اسلام رشد سریعی در جهان داشته است. آمارهای سال‌های اخیر مؤید این مدعاست و مقالات، کتب و برنامه‌های رسانه‌ای بسیاری در جهان در مورد این موضوع به بحث و بررسی پرداخته‌اند. این رشد به‌ویژه در مناطق خاصی از جهان (همچون اروپا و آمریکای جنوبی) چشمگیرتر بوده است. اگرچه برخی نویسندگان غربی این رشد را بیشتر ناشی از مهاجرت مسلمانان به این کشورها و نیز درصد بالای زاد ولد مسلمانان قلمداد می‌کنند، اما واقعیت‌های آماری صحت این ادعا را رد می‌نماید. جمعیت مسلمانان جهان در سال ۲۰۲۰ تقریباً ۱/۹ میلیارد نفر معادل ۲۵٪ جمعیت جهان برآورد شده و پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۳۰ از مرز ۲/۲ میلیارد نفر فراتر برود.^۱

بر اساس گزارش پایداری سال ۲۰۲۳ هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB)، مجموع ارزش صنعت اسلامی در سال ۲۰۲۲ معادل ۳/۲۵ تریلیارد دلار برآورد می‌شود. طبق گزارش صکوک سال ۲۰۲۳ بازار مالی اسلامی بین‌المللی (IIFM)، در سال ۲۰۲۲ مبلغ ۰/۷۹۴ تریلیارد دلار یا ۲۴/۴۳٪ از مجموع ارزش صنعت اسلامی را صکوک تشکیل داده است. انتشار صکوک کوتاه‌مدت در حوزه‌هایی مانند شرق دور، آفریقا، آسیا، ترکیه، بنگلادش و ... باعث شد بازار صکوک کوتاه‌مدت در سال ۲۰۲۲ روند صعودی داشته باشد. مجموع انتشار کوتاه‌مدت با ۱۵/۷۳٪ افزایش از ۵۴/۱۷۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ به ۶۲/۶۹۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۲ رسید. در سال ۲۰۲۲، مجموع انتشار بلندمدت و کوتاه‌مدت صکوک به مبلغی بالغ بر ۱۸۲/۷۱۵ میلیارد دلار رسید که باعث شد صکوک جایگاه نخست خود را در بین ابزارهای کلیدی تأمین مالی حفظ کند (IIFM, 2023).

این در حالی است که حسابداری مورد نیاز مالی اسلامی، همگام با پیشرفت‌های همه‌جانبه در سطح جهانی در این عرصه اشاعه پیدا نکرده است. نیاز به گزارشگری مؤسسات مالی اسلامی از آنجا نشأت گرفته است که مؤسسات مالی اسلامی در اجرای استانداردهای حسابداری موجود از قبیل استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS)^۲ و استانداردهای حسابداری داخلی (DAS)^۳ که بر اساس مؤسسات مالی یا ساختارها و رویه‌های معمول تدوین شده‌اند، به مشکل برخوردند. از این رو، به لحاظ اهمیت و ضرورت موضوع، پژوهش‌های گسترده‌ای در این عرصه توسط دانشگاه‌ها و سازمان‌های اسلامی انجام شد و در نتیجه این تحقیقات و در راستای تحقق اهداف اسلامی، سازمان‌هایی با هدف تهیه و تدوین استانداردهای حسابداری مربوط به فعالیت مؤسسات مالی اسلامی تأسیس شدند.

اگرچه ممکن است اهداف مشترک باعث شده باشد رویه‌های ثبت و پردازش حسابداری توسعه یافته در غرب و اسلام مشابه باشند، اما کاربرد تفصیلی رویه‌های حسابداری تحت تأثیر ملاحظات دینی و فرهنگی قرار گرفته است. تا جایی که نبیل بایدون (Baydoun، استاد حسابداری پلی تکنیک دبی) و همکاران (۲۰۱۸) می‌نویسند: «نقش و خصوصیت یک دفتردار یا حسابدار - الکاتب- در اسلام، علاوه بر داشتن شایستگی فنی، خوشنامی و امانت‌داری، مستلزم تسلط کامل به شریعت اسلامی است» (ص ۵). عمده اثرگذاری شریعت اسلامی بر حسابداری، از فقه معاملات نشأت می‌گیرد؛ هرچند برخی معتقدند احکام شریعت در هر دو حوزه عبادات (مانند زکات) و معاملات (مانند فروش و مشارکت) بر حسابداری اثرگذار است (Alamad, 2019, p 76).

برخی از محققان معتقدند حسابداری اسلامی بر توسعه حسابداری دو طرفه در ایتالیا -خانه پدر حسابداری مدرن (دی‌پاچولی)- تأثیر گذاشته است. بنابراین، شواهد تاریخی حسابداری اسلامی قابل توجه است. البته این به آن معنا نیست که در نظام اقتصادی مدرن که به شدت تحت تأثیر شیوه‌های غربی است، مسائلی برای توسعه و اجرای آن وجود ندارد (Trokic, 2015).

در جوامع اسلامی، مؤسسات مالی اسلامی نقش اساسی در توسعه و رفاه اقتصادی دارند. این وضعیت نیاز به ارائه گزارش‌های مالی با کیفیت بالا توسط مؤسسات مالی اسلامی را گوشزد می‌کند؛ زیرا جامعه مسلمان انتظار دارد که این سازوکار به اصول شریعت پایبند باشد. با رشد مؤسسات مالی اسلامی که محصولات گسترده‌ای را ارائه می‌دهند [که با محصولات مالی غربی متفاوت

هستند]، نیاز به استانداردهای حسابداری اسلامی هرچه بیشتر نمایان شده است. توسعه استانداردهای حسابداری برای مؤسسات مالی اسلامی، این امکان را برای این مؤسسات فراهم می‌سازد تا اصول اسلامی را در تمام جنبه‌های فعالیت‌های خود پیاده‌سازی کنند (Nor Farizal Mohammed, 2016).

در این گزارش پس از بیان تعریف حسابداری اسلامی، زمینه‌های تکامل حسابداری اسلامی، دیدگاه‌های مختلف در مورد استانداردگذاری در حوزه حسابداری اسلامی و معرفی نهادهای فعال در این زمینه، استانداردهای حسابداری مالی سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی (AAOIFI)^۴ معرفی می‌شوند و در انتها پیشنهادات سیاستی و پژوهشی در این زمینه ارائه می‌شود.

تکامل حسابداری اسلامی و تعریف آن

تحقیقات متعددی در زمینه حسابداری اسلامی انجام شده و کتاب‌هایی به تألیف رسیده است. در ادامه به عنوان نمونه به برخی رویکردهای این حوزه اشاره شده و سپس مهم‌ترین کتاب‌های منتشر شده در زمینه حسابداری اسلامی معرفی می‌شوند.

از آنجا که در فقه غیر امامیه پرداخت زکات توسط شرکت‌های تجاری یک تکلیف است و محاسبه آن، دارای مسائل حسابداری است، بسیاری از تحقیقات (مخصوصاً تحقیقات اولیه) در حوزه حسابداری اسلامی در زمینه حسابداری زکات انجام شده است. برای نمونه، العتیبی (۱۹۹۹) در رساله دکتری «به سوی یک سیستم واحد حسابداری زکات: مورد کشورهای شورای همکاری خلیج فارس» دانشگاه کاردیف نتیجه می‌گیرد محیط کشورهای خلیج فارس آماده به کارگیری ترتیبات مربوطه برای یک سازمان زکات است. بر اساس تجربه عربستان سعودی، این مطالعه مسائل مشکل‌ساز در مورد تکلیف زکات در سایر کشورهای خلیج فارس را آشکار می‌کند. نیاز واقعی به ایجاد یک سیستم حسابداری وجود دارد که به عملکردهای چندگانه زکات پاسخ دهد. یک سیستم کارآمد برای محاسبه میزان زکات قابل پرداخت به نیازمندان مستلزم تعدیل در گزارش‌های مالی و افشا است.

حسابداری محصولات بانکداری اسلامی و مالی اسلامی از دیگر مسائل مورد توجه پژوهشگران بوده است. الخدش (۲۰۰۱) در رساله دکتری با عنوان «اندازه‌گیری و الزامات افشای حسابداری در بانک‌های اسلامی: مورد مراجه و مضاربه» دانشگاه وسترن سیدنی سه هدف اصلی را دنبال کرده است. نخست، تفاوت‌های بین دیدگاه‌های مرسوم و اسلامی را به حسابداری از منظر تعریف، اهداف، اصول، قواعد، اندازه‌گیری و الزامات افشا بیان می‌کند. دوم، اندازه‌گیری و الزامات افشای مربوط به عملیات مضاربه و مراجه در بانک‌های اسلامی را مورد بحث قرار داده و فرمول‌بندی می‌کند. سوم، رویه جاری این اندازه‌گیری‌ها و الزامات و رویه جاری بانک اسلامی دویی و بانک اسلامی اردن را تبیین می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهند تفاوت‌هایی بین دیدگاه مرسوم و اسلامی در روش‌های اندازه‌گیری مورد استفاده در گزارش‌های مالی سالیانه بانک اسلامی و سایر مؤسسات وجود دارند و نشان می‌دهند به معیارهای حسابداری خاص برای عملیات مراجه و مضاربه و همچنین به افشای اطلاعات بیشتر در مورد این عملیات و روش‌های اندازه‌گیری حسابداری آنها در گزارش‌های سالانه یک بانک اسلامی و همچنین در سایر موارد افشا نیاز است. نهایتاً، جهت‌گیری پژوهش‌های آتی در مورد عملیات بانک‌های اسلامی و مسائل اندازه‌گیری آنها ارائه شده است.

گونه دیگری از تحقیقات این حوزه، به مسائل بنیادین و مفهومی در حسابداری با رویکرد اسلامی پرداخته‌اند. برای نمونه، شاهول حمید محمد ابراهیم (۲۰۰۰) رساله دکتری خود را با عنوان «نیاز به حسابداری اسلامی: درک اهداف و ویژگی‌های آن توسط حسابداران مسلمان مالزیایی و دانشگاهیان حسابداری» در دانشگاه داندی اسکاتلند ارائه کرد. او ضمن تبیین نظام حاکم بر اقتصاد و حسابداری غرب، با استفاده از پرسشنامه به ارائه اهداف و مفاهیم حسابداری اسلامی پرداخت. محقق از این فرض شروع می‌کند که جهان‌بینی و ارزش‌های یک جامعه بر اهداف و هنجارهای اقتصادی آن تأثیر می‌گذارد که به نوبه خود بر سیستم حسابداری تأثیر می‌گذارد و بالعکس. بررسی جهان‌بینی، ارزش‌ها و اهداف اقتصادی جامعه غربی و نظام اقتصادی سرمایه‌داری که زیربنای

حسابداری مرسوم (انگلو-آمریکایی) است، تفاوت آنها را با جامعه اسلامی نشان می‌دهد. نیاز به حسابداری اسلامی به عوامل فشار (push) و کشش (pull) طبقه‌بندی می‌شوند. استدلال می‌شود حسابداری مرسوم با موارد: ۱. چهارچوب تصمیم‌گیری-سودمندی ارائه اطلاعات برای افزایش ثروت سهامداران و اعتباردهندگان در یک چهارچوب پیشرفته بازار سرمایه، ۲. ویژگی‌های اندازه‌گیری و ارزشگذاری و ۳. پیامدهای اجتماعی-اقتصادی و رفتاری، ممکن است برای یک جامعه اسلامی که سعی در به‌کارگیری نظام اقتصاد اسلامی دارد مناسب نباشد. علاوه بر این، تلاش‌های اخیر برای «اسلامی‌سازی دانش» بررسی شده و نشان داده می‌شود تا ضرورت نظری برای توسعه یک سیستم حسابداری اسلامی را فراهم کند. این مطالعه همچنین به بررسی اهداف، ماهیت و عملکرد مؤسسات اقتصادی اسلامی مانند بانک‌های اسلامی به همراه مفاهیم حسابداری آنها می‌پردازد و نشان می‌دهد الزامات حسابداری این مؤسسات با مؤسسات اقتصادی سرمایه‌داری مرسوم متفاوت است. بنابراین، یک ضرورت عملی برای توسعه یک سیستم حسابداری اسلامی نشان داده می‌شود. از دیدگاه جهان‌بینی، اهداف و ارزش‌های اجتماعی-اقتصادی اسلام، طرح کلی یک نظریه حسابداری اسلامی بر اساس مدل پیشنهادی «پاسخگویی اسلامی» را تدوین می‌کند. این مدل پاسخگویی دوگانه را برای سازمان‌های اسلامی در نظر می‌گیرد تا مفهوم اسلامی خلافت را که متضمن امانتداری منابع اقتصادی و پاسخگویی نه تنها در قبال تأمین‌کنندگان مالی، بلکه در برابر خداوند است، از طریق حصول اطمینان از انطباق عملیات سازمان با قوانین و اخلاق اسلامی (شریعت) در نظر بگیرند. از این رو، حسابداری اسلامی علاوه بر سهامداران و اعتباردهندگان، علاوه بر فعالیت‌های اقتصادی، بر روی ذینفعان مختلف نیز تمرکز کرده و علاوه بر فعالیت‌های اقتصادی، از معیارهای کمی و کیفی غیرمالی نیز استفاده می‌کند. سپس نگرانی‌های نظری با استفاده از سه مجموعه پرسشنامه بررسی شد. اولین مجموعه برای حسابداران مسلمان و دانشگاهیان حسابداری مالزی ارسال شد. اگرچه پاسخ‌دهندگان از حفظ اصول حسابداری مرسوم شامل فرض واحد پولی و اصول بهای تمام شده تاریخی و احتیاط حمایت کردند، اما عموماً با نامناسب بودن اطلاعات حسابداری مرسوم موافق بودند و به جای تمرکز بر سهامداران، از چهارچوب پاسخگویی اسلامی و رژیم گزارش‌دهی جامع‌تر و یکپارچه‌تر به ذینفعان مختلف حمایت قوی نشان دادند. پرسشنامه‌های رفتاری خطاب به مدیران و کارمندان در کارکردهای مالی و غیرمالی شرکت‌های مختلف در مالزی برای استخراج شواهدی در مورد پیامدهای رفتاری غیراسلامی حسابداری مرسوم بود. اگرچه شواهد محکمی از این تحقیق وجود ندارد که نشان دهد حسابداری مرسوم منجر به رفتار غیراسلامی یا موارد دیگر می‌شود، یافته‌ها نشان می‌دهد سازمان‌های اسلامی بهتر می‌توانند در برابر پیامدهای منفی حسابداری مرسوم مقاومت کنند. با این حال، سازمان‌های تحت مالکیت یا اداره مسلمانان (نه به طور خاص اسلامی) و سازمان‌های غیرمسلمان، تمایل دارند از حسابداری برای تمرکز بر سود صرف نظر از پیامدهای غیر اسلامی استفاده کنند.

باچری (۲۰۰۱) در رساله دکتری خود با عنوان «بررسی دیدگاه صحیح و منصفانه از منظر اسلامی» دانشگاه ساری انگلستان، با استفاده از ابزار پرسشنامه، استفاده از استانداردهای AAOIFI را متضمن تحقق دیدگاه صحیح و منصفانه در حسابداری اسلامی معرفی کرده است.

آلثرونه (۲۰۱۰) در رساله دکتری با عنوان «تسلط حسابداری غربی و چشم‌انداز حسابداری اسلامی در کشورهای اسلامی: مطالعه موردی اردن» دانشگاه باکینگهام به شرح واقعیت زیربنای سلطه رویکرد حسابداری غربی در کشورهای اسلامی و به‌ویژه در اردن می‌پردازد. با توجه این که جوامع مسلمان ارزش‌های فرهنگی و اقتصادی-اجتماعی خاص خود را دارند، قاعدتاً اطلاعات اقتصادی و مالی مورد نیاز این جوامع برای مثال سرمایه‌داری و سکولار متفاوت است. جامعه اسلامی به سیستم حسابداری خاص خود و متناسب با ایدئولوژی و ارزش‌های اسلامی نیاز دارد. بر این اساس این پژوهش با بررسی شرایط جاری از منظر انتقادی به دنبال کسب درکی عمیق‌تر از عوامل و مکانیزم‌های تعیین‌کننده رویه حسابداری در اردن و تشریح آنها بوده است. روش این

پژوهش موردکاوی کیفی مبتنی بر روش‌شناسی رئالیست انتقادی است. بر اساس یافته‌ها، رویه حسابداری اردن در انطباق با مکانیزم‌ها و ساختارهای وابستگی و نواستعماری تعیین شده است. فشارهای خارجی مانند کمک بین‌المللی، ارتباط اردن با کشورهای امپریالیستی، پیوستن به اقتصاد جهانی و... بسیار قوی بوده و تأثیرات غرب بر رویه‌های حسابداری اردن و نیز بر نگاه دانشگاه‌های این کشور به رشته حسابداری مسلط بوده است. بخش بزرگی از مصاحبه‌شوندگان علاقه‌مند بودند تا رویه حسابداری جاری را اصلاح کنند. از سوی دیگر، این نتیجه کمک اولیه‌ای به مفهوم نظریه وابستگی/استعمار نوین ارائه کرده که ممکن است به بهبود چهارچوب نظری بکار گرفته شده کمک کند.

یکی از مهم‌ترین مسائل جدید در حوزه حسابداری با رویکرد اسلامی، بحث در مورد اندازه‌گیری بر مبنای ارزش منصفانه در مقابل مبنای بهای تاریخی است. تحقیقات و بحث‌های زیادی در این مورد صورت گرفته که یکی از کاربردی‌ترین آنها، رساله دکتری طلال الجدیبی (۲۰۱۴) با عنوان «اندازه‌گیری ارزش منصفانه و نهادهای مالی اسلامی: دیدگاه شرعی در مورد بانک‌های سعودی» دفاع شده در دانشگاه لندن است. این تحقیق ضرورت، آثار و مسائل فرهنگی و حاکمیتی را شناسایی می‌کند که تأثیر قابل‌توجهی بر نحوه پذیرش IFRS با محیط‌های مطابق با شریعت دارند. این تحقیق، بانک‌های عربستان مبتنی بر فقه غیر امامیه را بررسی کرده و به‌کارگیری مبنای اندازه‌گیری ارزش منصفانه را به‌طور کلی روشی قابل‌قبول برای اندازه‌گیری و گزارش‌دهی معاملات و تراکنش‌های مالی منطبق با شریعت ارزیابی کرده و دارایی‌ها و بدهی‌های ناشی از چنین معاملاتی را قابل‌قبول می‌داند. برخی از مهم‌ترین کتاب‌های حسابداری اسلامی عبارتند از:

ردیف	عنوان کتاب / سند	نویسنده - انتشارات	توضیحات
۱	Principles of Islamic Accounting	Baydoun et. Al (2018), John Wiley & Sons, Singapore	این کتاب در نه فصل به حسابداری اسلامی پرداخته است. فصل اول «محیط حسابداری اسلامی» را معرفی می‌کند و فصل دوم «ثبت معاملات و ارزش بازار در اسلام» به مفاهیم و اصول حسابداری و تطبیق آنها با شریعت، ارزش بازار، معادله اساسی حسابداری و معاملات می‌پردازد. فصل سوم به «ثبت‌های تعدیلی حسابداری اسلامی در پایان دوره حسابداری» اختصاص دارد و فصل چهارم «صورت‌های مالی اسلامی» را معرفی می‌کند. در فصل پنجم «حسابدای صکوک» طبقه‌بندی صکوک بر اساس IFRS و AAOIFI و افشای آن را بیان کرده و فصل ششم به «حسابداری زکات» اختصاص دارد. فصل هفتم به «قراردادهای تجاری اسلامی» و فصل هشتم به «کاربرد قراردادهای تجاری اسلامی در حسابداری اسلامی» می‌پردازد. فصل نهم به «حسابداری مسئولیت اجتماعی» اختصاص دارد.

ردیف	عنوان کتاب / سند	نویسنده - انتشارات	توضیحات
۲	IFRS and the Shariah Based Reporting: A Conceptual Study	Omar Mustafa Ansari & Haroon Tabraze AAOIFI (2018)	این کتاب در هشت فصل هدف مطالعه مفهومی گزارشگری مالی بر اساس IFRS و شریعت را دنبال می‌کند. فصل اول به «اسلام: مالی و حسابداری» اختصاص دارد و فصل دوم به «چهارچوب IFRS و مفاهیم حسابداری اسلامی» می‌پردازد. «استانداردهای حسابداری اسلامی: نیاز و رویکرد» در فصل سوم بررسی شده و «پیچیدگی‌های حسابداری معاملات مالی اسلامی» در فصل چهارم بیان می‌شود. فصل پنجم به «اهداف حسابداری و مفاهیم کیفی چهارچوب‌ها» می‌پردازد. فصل ششم به «نظراتی در مورد استانداردهای خاص IFRS و شیوه‌های خاص حسابداری» اختصاص دارد و فصل هفتم به «حسابداری محصولات مالی اسلامی بر اساس IFRS - با شخصیت‌پردازی درست» می‌پردازد. فصل هشتم به «جمع‌بندی و چشم‌انداز آتی» اختصاص دارد.
۳	Financial and Accounting Principles in Islamic Finance	Alamad (2019), Head of Sharia Compliance & Product Development Al Rayan Bank Birmingham, UK, Springer Nature Switzerland	این کتاب ۱۴ فصل دارد، شامل مباحث بنیادین در اقتصاد و مالی اسلامی (مانند ماهیت پول و ارزش زمانی آن، خاستگاه حسابداری در اقتصاد و مالی اسلامی و...) و مباحث کاربردی (قراردادهای مالی اسلامی مبتنی بر حقوق مالکانه، فروش، بدهی و خیریه و تحلیل این قراردادها بر اساس IFRS 9، طبقه‌بندی صکوک بر اساس IFRS 9، الزامات کفایت سرمایه در مؤسسات مالی اسلامی، ارزیابی نقدینگی و استراتژی‌های گزیر در مؤسسات مالی اسلامی، روش‌های آزمون استرس در مالی اسلامی).
۴	Accounting for Islamic Finance	Abdul Razak Abd Rahman et. Al (2020). Malaysian Institute of Accountants (MIA)	این کتاب دارای پانزده فصل است و فصل اول به موضوع «نگاهی اجمالی به مؤسسات مالی اسلامی و تفاوت آن با مؤسسات مالی مرسوم» اختصاص دارد. «سفر مالزی در مالی اسلامی» عنوان فصل دوم است و فصل سوم به «تاریخچه چهارچوب گزارشگری مالی در مالزی» اختصاص دارد. در فصل چهارم به «درک صورتهای مالی بانک‌های اسلامی» پرداخته شده و فصل‌های پنجم تا هفتم به دارایی‌ها، بدهی‌ها و حقوق مالکانه می‌پردازد. فصل هشتم به «درآمد و هزینه‌ها» اختصاص دارد و فصل نهم به «معرفی تکافل» می‌پردازد. فصل دهم تا دوازدهم به ترتیب به گزارشگری مالی دارایی‌ها/بدهی‌ها/حقوق مالکانه توسط اپراتورهای تکافل اختصاص دارند. فصل سیزدهم به «صورت سود و زیان» و فصل چهاردهم به «مدیریت صندوق‌های اسلامی» می‌پردازد. فصل پانزدهم به «MFRS 17: قراردادهای بیمه» اختصاص دارد.

جدول ۱- کتاب‌های حوزه حسابداری اسلامی

در ادامه، تعریف حسابداری اسلامی از منابع گوناگون به شرح زیر بیان شده و سپس تعریف جمع‌بندی شده ارائه می‌شود.

حسابداری اسلامی عبارت است از فرآیند حسابداری که اطلاعات مناسبی (نه لزوماً محدود به اطلاعات مالی) برای ذینفعان یک واحد تجاری فراهم می‌کند به گونه‌ای که به آنها اطمینان می‌دهد واحد تجاری در چهارچوب شریعت فعالیت می‌کند و به اهداف

اجتماعی-اقتصادی اسلام دست می‌یابد. همچنین می‌توان حسابدای اسلامی را وسیله‌ای برای مسلمانان در جهت ارزیابی مسئولیت‌هایشان در برابر خداوند دانست (Ibrahim, 2000).

فرآیند ثبت معاملات، اعمال قضاوت شرعی در اسناد تأیید شده و اندازه‌گیری تأثیرات این معاملات و اقدامات و قضاوت‌های مشروع برای کمک به فرآیند تصمیم‌گیری و میسر نمودن مسئولیت پاسخگویی، بازخور و پاداش‌دهی در چهارچوب اصول و قوانین را حسابداری اسلامی می‌گویند (Rashwan, 2009, p 58).

حسابداری اسلامی عبارت است از ایده‌ها و رویه‌های حسابداری که با رویه‌های متناظر در حسابداری مرسوم دارای تفاوت عمده هستند و از اصول شریعت ناشی می‌شوند (Napier & Haniffa, 2011).

حسابداری اسلامی در زمینه مدرن آن را می‌توان به‌عنوان فرآیند حسابداری تعریف کرد که اطلاعات لازم را در اختیار ذینفعان قرار می‌دهد و آنها را قادر می‌سازد تا اطمینان حاصل کنند که واحد تجاری آنها به طور مستمر تحت قوانین اسلامی یا شرعی عمل می‌کند و در عین حال هدف اجتماعی-اقتصادی خود را برآورده می‌کند. حسابداری اسلامی، برخلاف حسابداری مرسوم، به گروه وسیع‌تری از ذینفعان خدمت ارائه می‌دهد و تنها در خدمت منافع یک گروه خاص نیست و به منافع جامعه به عنوان یک کل توجه دارد (Trokic, 2015, p 2).

تفاوت اساسی سیستم حسابداری اسلامی با سایر سیستم‌های حسابداری در نقش قواعد و اصول دینی است که چهارچوبی را برای سیستم حسابداری اسلامی فراهم می‌کنند. این سیستم مبتنی بر خطمشی‌ها (سیاست‌ها) و روش‌هایی است که بر عملیات آن حاکم است و به حسابداری حقوق و بدهی‌ها یا تعهدات مالی در چهارچوب قوانین شرعی مربوط به معاملات مالی می‌پردازد. احکام فقهی که نظام حسابداری اسلامی بر آن استوار است به دو بخش عبادات و معاملات تقسیم می‌شوند (Alamad, 2019, p 76).

نظام حسابداری اسلامی از ابتدای آغاز خود در زمان حضرت محمد (ص) تا دوره خلفای سه گانه و سپس خلافت امیرالمؤمنین امام علی (ع)، عصر امویان، حکومت عباسیان، دولت ایوبیان و سپس امپراتوری عثمان تا دوران معاصر تکامل یافته است. این تحول نظام حسابداری اسلامی هم در مفهوم و هم در هدف ناشی از نیازهای مالی ناشی از آن بوده است. سمیر الامد، این نیازها را به شرح زیر خلاصه کرده است: محاسبه زکات توسط مسلمانان و نیاز دولت برای انجام محاسبات حسابداری خود در رابطه با دارایی‌های خود در بیت‌المال (خزانه دولت) و حسابداری حقوق خود (مالیات) و تعهدات خود (خروجی‌های پولی). از این رو برخی از علمای کلاسیک مانند قلقشنندی بیان کردند که علم حسابداری توسعه علم ریاضیات است؛ زیرا ریاضیات به محاسبات ریاضیات یک طرف یا یک بخش می‌پردازد، در حالی که حسابداری به محاسبات ریاضی بین دو طرف یا دو بخش اطلاق می‌شود (Alamad, 2019, p 76-77).

به‌طور کلی می‌توان گفت بر اساس تعاریف مرور شده، مضامین اصلی که تعریف حسابداری اسلامی را نسبت به تعریف حسابداری مرسوم متمایز می‌سازند عبارت‌اند از:

- مسئولیت پاسخگویی به خداوند متعال در درجه اول؛
- در نظر گرفتن گروه وسیع‌تری از ذینفعان (منافع جامعه)؛
- اطمینان‌بخشی از دستیابی به اهداف اجتماعی-اقتصادی اسلام توسط واحد تجاری؛
- اطمینان‌بخشی مستمر از فعالیت واحد تجاری در چهارچوب شریعت؛
- رویه‌های حسابداری مبتنی بر شریعت؛
- دربرگرفتن اطلاعات مالی و غیر مالی؛ و
- اعمال قضاوت شرعی در اجرای فرآیند حسابداری توسط واحد تجاری.

امروزه حسابداری اسلامی هدف هماهنگی گزارشگری مالی با اصول شریعت را دنبال می‌کند. در این راستا، مؤلفه‌هایی که به توسعه حسابداری اسلامی کمک کرده‌اند عبارت‌اند از:

۱. رشد مؤسسات مالی اسلامی: گسترش سریع مؤسسات مالی اسلامی در سطح جهانی، علاوه بر این که باعث توسعه روش‌های حسابداری تخصصی برای ابزارهای مالی اسلامی و مؤسسات مالی اسلامی شده است، باعث شده است به این گفتمان و باور فکر شود که استانداردهای حسابداری منطبق و هماهنگ با اصول شریعت طراحی شود. استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI نتیجه عینی این مطلب است.
 ۲. استانداردگذاری در حسابداری برای مؤسسات مالی اسلامی: سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI)، نقش حیاتی در توسعه روش‌های استاندارد حسابداری، حسابرسی و حاکمیت برای مؤسسات مالی اسلامی ایفا کرده است. مؤسسات دیگری نیز به این امر می‌پردازند که در جدول شماره ۱ بیان می‌شوند.
 ۳. تحقیق و آموزش: تحقیقات علمی و برنامه‌های آموزشی با تمرکز بر حسابداری اسلامی به پیشرفت دانش تخصصی در این زمینه و توسعه بهترین روش‌ها کمک کرده‌اند.
 ۴. پشتیبانی نظارتی: یکی دیگر از مؤلفه‌های اصلی تکامل حسابداری اسلامی، پشتیبانی نهادهای ناظر از این مقوله است. در این راستا در برخی از بازارهای مالی، نهادهای نظارتی اهمیت استانداردهای حسابداری اسلامی را شناخته و از توسعه و اجرای آنها پشتیبانی کرده‌اند.
- به‌طور کلی، حسابداری اسلامی همچنان در حال تکامل است تا بتواند به نیازهای منحصربه‌فرد مؤسسات مالی اسلامی به‌صورت کارا و دقیق‌تر پاسخ دهد و به اشخاص این اطمینان را بدهد که سازوکار گزارشگری مالی در مؤسسات مالی اسلامی با اصول و ضوابط شریعت اسلام تطبیق دارد.

دیدگاه‌های مختلف درباره همگرایی حسابداری اسلامی با استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی

مهرانی و همکاران دیدگاه‌های مؤسسات فعال در زمینه تهیه و تدوین استانداردهای حسابداری مربوط به مؤسسات مالی اسلامی در مورد ایجاد همگرایی در استانداردهای حسابداری را به دو دسته تقسیم می‌کنند:

دیدگاه نخست، وجود مجموعه‌ای مجزا از استانداردهای حسابداری اسلامی را ضروری می‌داند. بدین لحاظ، اعمال استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی را تنها در مواردی که با دین اسلام در تضاد نیستند، مجاز می‌شمارند و در صورت وجود شبهه شرعی و یا خلأ رهنمود لازم در این استانداردها، استفاده از استانداردهای حسابداری اسلامی را الزامی می‌دانند. سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI) با پیروی از این تفکر، خود را به‌عنوان مهم‌ترین نهاد تدوین‌کننده استانداردهای حسابداری اسلامی معرفی نموده است. بسیاری از کشورهای ارائه‌دهنده خدمات مالی اسلامی و پیرو این دیدگاه نیز از استانداردهای تدوین‌شده توسط این سازمان در کنار استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی استفاده می‌نمایند. در واقع در این کشورها شاهد هم‌زیستی استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی و استانداردهای حسابداری اسلامی هستیم. تعداد اندکی از کشورهای پیرو این تفکر همانند پاکستان نیز نسبت به تدوین استانداردهای حسابداری اسلامی مجزا اقدام نموده‌اند.

دیدگاه دوم بر این باور است که وجود مجموعه‌ای مجزا از استانداردهای اسلامی زمینه را برای بروز تقلب و فرصت‌های آربیتراژی فراهم می‌آورد. طرفداران این دیدگاه راه‌حل مناسب را گنجانیدن مسئله حسابداری اسلامی در برنامه کاری هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری می‌دانند. از «هیئت استانداردهای حسابداری مالزی (MASB)»^۵ و «گروه استانداردگذاری آسیا-اقیانوسیه (AOSSG)»^۶ می‌توان به‌عنوان سردمداران این دیدگاه نام برد. هر دو نهاد مذکور برای ارائه رهنمودهای حسابداری اسلامی و حل

چالش‌های این حسابداری به‌وسیله استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی با هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری همکاری می‌نمایند (مهرانی و همکاران، ۱۴۰۲، ص ۲۰).

مؤسسات فعال در حسابداری اسلامی و گزارشگری مالی اسلامی

در سطح دنیا، مؤسساتی در حوزه مالی اسلامی و حسابداری اسلامی به تحقیق، ارائه رهنمود و تنظیم استاندارد می‌پردازند. برخی از این مؤسسات در سطح ملی فعالیت می‌کنند (مانند MASB) و برخی دیگر در سطح بین‌المللی (مانند AOSSG)، برخی از این مؤسسات به توسعه استاندارد حسابداری اسلامی پرداخته‌اند (مانند AAOIFI) و برخی دیگر صرفاً به تحقیق، بررسی و در برخی موارد انتشار گزارش اقدام کرده‌اند (مانند AOSSG و IFKC). در ادامه در جدول‌های شماره ۱ تا ۳ به تفکیک مهم‌ترین سازمان‌هایی که در زمینه حسابداری اسلامی و گزارشگری مالی اسلامی فعالیت دارند، بیان می‌شوند.

جدول ۱- سازمان بین‌المللی تخصصی در حوزه حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی

ردیف	نام سازمان	توضیحات
۱	سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI)	AAOIFI یک سازمان غیرانتفاعی است که در سال ۱۹۹۱ تأسیس شده و دفتر مرکزی آن در منامه بحرین است. چشم‌انداز این سازمان عبارت است از: هدایت عملیات بازارهای مالی اسلامی و گزارشگری مالی بر اساس اصول و قواعد شریعت؛ فراهم کردن بازارهای مالی اسلامی همراه با استانداردها و رهنمودهایی که می‌توانند از رشد این صنعت پشتیبانی کنند. این سازمان، مأموریت خود را استانداردسازی و هماهنگ‌سازی اقدامات بین‌المللی مالی اسلامی و گزارشگری مالی مطابق با شریعت بیان کرده است. توسعه و انتشار استانداردهای مورد قبول در سطح بین‌الملل در زمینه حسابداری، حسابرسی و حکمرانی، حکمرانی شریعت از مهم‌ترین اهداف این سازمان است. این نهاد توسط بانک‌های مرکزی، مراجع تنظیم‌کننده، مؤسسات مالی، مؤسسات مالی و حسابداری و مؤسسات قانونی بیش از ۴۵ کشور به رسمیت شناخته شده و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای تنظیم‌کننده استانداردها در صنعت مالی اسلامی شناخته می‌شود. استانداردهای AAOIFI به‌منظور اطمینان از تطبیق محصولات و خدمات مالی اسلامی با اصول و قوانین شریعت اسلامی طراحی شده‌اند. همچنین، این استانداردها اعتماد به بازارهای مالی اسلامی و شفافیت آنها را تقویت کرده و به‌عنوان مرجعی برای تنظیم‌گری، مقررات‌گذاری و نظارت توسط مقامات نظارتی استفاده می‌شوند. AAOIFI تا به امروز ۶۱ استاندارد شریعت (SS)^۸، ۴۷ استاندارد حسابداری مالی (FAS)^۹، ۵ استاندارد حسابرسی^{۱۰} و ۱۴ استاندارد حکمرانی^{۱۱} تدوین و منتشر کرده است. استانداردهای شریعت به زبان‌های انگلیسی، عربی، فرانسوی و روسی و استانداردهای حسابداری مالی، حسابرسی و حکمرانی به زبان‌های انگلیسی و عربی در دسترس هستند. اعضای هیئت حسابداری AAOIFI از کشورهای بحرین (۳ نفر از جمله رئیس)، عربستان (۳ نفر)، سودان، سوریه، مالزی، لبنان، قطر، مصر، ترکیه، پاکستان و عمان هستند. این نهاد بین‌المللی با برگزاری کنفرانس، کارگاه آموزشی و سمینار، هدف افزایش دانش و مهارت‌های متخصصین صنعت مالی اسلامی را دنبال کرده و به تبادل اطلاعات و بهترین راه‌حل‌ها در سطح جهانی کمک می‌کند.

جدول ۲- سازمان‌های شاخص ملی فعال در زمینه حسابداری اسلامی

ردیف	نام سازمان	توضیحات
۱	هیئت استانداردهای حسابداری مالزی Malaysian Accounting (MASB) Standards Board	MASB بر اساس قانون گزارشگری مالی ۱۹۹۷، به‌عنوان نهاد استانداردگذار بنیاد گزارشگری مالی مالزی (Financial Reporting Foundation (FRF)) تأسیس شد. کارکرد این هیئت، تعیین و انتشار استانداردهای حسابداری برای آماده‌سازی صورت‌های مالی است که باید تحت قوانین کمیسیون اوراق بهادار مالزی، بانک مرکزی مالزی (نگارا بانک) یا مرجع ثبت شرکت‌های مالزی آماده و ثبت شوند. MASB به همراه FRF چهارچوبی را برای گزارشگری مالی مالزی تدوین کرده‌اند. این چهارچوب یک ساختار استانداردگذاری مستقل را فراهم و به تمام اشخاص مربوط به فرآیند استانداردگذاری شامل تهیه‌کنندگان و استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، تنظیم‌کنندگان و فعالان حرفه حسابداری ارائه می‌کند. چهارچوب مفهومی (۲۰۱۸)، ۴۲ استاندارد گزارشگری مالی مالزی (MFRS)^{۱۲}، ۲ بیانیه کاربردی (PS)^{۱۳}، ۴ رهنمود پیاده‌سازی (MAIG)^{۱۴}، ۷ نشریه فنی (TR)^{۱۵} که ۴ مورد آن اسلامی است و ۴ بولتن مسائل از انتشارات MASB هستند. MASB علی‌رغم اینکه اجرای IFRS را مناسب می‌داند، اما در زمینه موضوعاتی که در IFRS لحاظ نشده‌اند، اقدام به ارائه رهنمود حسابداری برای رویدادها و معاملات مالی اسلامی نموده است. برای مثال، بیانیه اصول (SP)^{۱۶} شماره ۱ (SP i-1) با عنوان گزارشگری مالی از دیدگاه اسلامی منتشر شده است. نشریه فنی شماره ۱ (TR i-1) با عنوان حسابداری زکات کسب‌وکار، نشریه فنی شماره ۲ (TR i-2) با عنوان اجاره‌ها، نشریه فنی شماره ۳ (TR i-3) با عنوان ارائه صورت‌های مالی مؤسسات مالی اسلامی و نشریه فنی شماره ۴ (TR i-4) با عنوان قراردادهای فروش منطبق با شریعت منتشر شده‌اند.
۲	انجمن حسابداران اندونزی Ikatan Akuntan Indonesia (IAI)	IAI یک سازمان حرفه‌ای حسابداران در اندونزی است که به‌صورت خصوصی تأسیس شده و اهداف توسعه و ترویج حرفه حسابداری در اندونزی، ارتقای کیفیت خدمات حرفه‌ای حسابداری، تقویت اعتماد عمومی به صحت و شفافیت اطلاعات مالی و ارتقای دانش و توانمندی‌های حسابداران را دنبال می‌کند. این سازمان به‌عنوان یک نهاد حرفه‌ای برای حسابداران در اندونزی فعالیت می‌کند و مسئول ارائه خدمات حرفه‌ای، توسعه حرفه حسابداری، ترویج استانداردها و اصول حسابداری بین‌المللی و همچنین ارتقای دانش و توانمندی‌های حسابداران در اندونزی است. IAI مسئولیت تدوین استانداردها و دستورالعمل‌های حسابداری، انتشار مقالات و گزارش‌های تخصصی، ارائه آموزش‌های حسابداری، خدمات حقوقی و مشاوره و نظارت بر اخلاق حرفه‌ای حسابداران را بر عهده داشته و به‌عنوان نماینده اندونزی در ارتباطات بین‌المللی مربوط به حسابداری و حوزه‌های مرتبط با آن فعالیت نموده و در ترویج استانداردها و اصول حسابداری بین‌المللی نیز نقش دارد. استانداردهای حسابداری مالی (SAK)^{۱۷}، بیانیه استانداردهای حسابداری مالی (PSAK)^{۱۸} و تفسیر استانداردهای حسابداری مالی (ISAK)^{۱۹} که توسط هیئت استانداردهای انجمن حسابداران اندونزی (DSAS IAI)^{۲۰} و هیئت استانداردهای شرعی انجمن حسابداران اندونزی (DSAS IAI)^{۲۱} تدوین شده، توسط IAI منتشر شده است.

ردیف	نام سازمان	توضیحات
۳	انجمن حسابداران خبره پاکستان The Institute of Chartered Accountants of Pakistan (ICAP)	ICAP یک نهاد تنظیم‌کننده است که به ارتقا، توسعه و پشتیبانی بیش از ۱۰ هزار حسابدار خبره می‌پردازد. این انجمن در سال ۱۹۶۱ و با هدف اولیه تنظیم‌گری حرفه حسابداری در پاکستان تأسیس شد. همچنین، ICAP از طریق همکاری با نهادهای مهم سیاست‌گذار و تنظیم‌کننده مانند بانک مرکزی پاکستان، کمیسیون بورس و اوراق بهادار پاکستان و هیئت فدرال درآمد و سایر وزارتخانه‌ها، نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت چهارچوب تنظیم‌گری در پاکستان ایفا می‌کند. علی‌رغم اینکه ICAP به‌طور مستقیم به ارائه رهنمود یا استاندارد در زمینه حسابداری اسلامی نمی‌پردازد، اما فعالیت اعضای این انجمن در حوزه‌های بین‌المللی و به‌عنوان مثال در همکاری با AAOIFI قابل‌توجه است. این نهاد حرفه‌ای حسابداری در سطح جهانی شناخته شده است و اگرچه در قیاس با سایر نهادهای حسابداری از نظر تعداد اعضا کوچک‌تر است، اما در جایگاه هم‌اندیشی جهانی بسیار برجسته است. ارزش‌های اصلی ICAP عبارتند از: یکپارچگی و استقلال، شایستگی حرفه‌ای، شفافیت، نوآوری، انصاف و عدالت، فرهنگ تیمی و مسئولیت پاسخگویی.

جدول ۳- سازمان‌های بین‌المللی که به‌عنوان فعالیت فرعی به حسابداری اسلامی پرداخته‌اند

ردیف	نام سازمان	توضیحات
۱	گروه استانداردگذار آسیا-اقیانوسیه The Asian-Oceanian Standard-Setters Group (AOSSG)	AOSSG گروهی متشکل از ۲۸ استانداردگذار حسابداری در حوزه آسیا-اقیانوسیه است. این گروه در سال ۲۰۰۹ و به‌منظور بحث درباره مسائل و به اشتراک گذاشتن تجارب مربوط به به‌کارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی (IFRS) و کمک به توسعه مجموعه‌ای با کیفیت بالا از استانداردهای حسابداری جهانی شکل گرفت. سازمان‌های عضو AOSSG عبارتند از: هیئت استانداردهای حسابداری استرالیا، شورای گزارشگری مالی بنگلادش، شورای استانداردهای حسابداری دارالسلام برونی، وزارت اقتصاد و مالی کامبوج، کمیته استانداردهای حسابداری چین، مرجع خدمات مالی چین، انجمن حسابداران رسمی هنگ‌کنگ، نهاد حسابداران خبره هند، انجمن حسابداران اندونزی، اتحادیه حسابداران و حسابرسان عراق، هیئت استانداردهای حسابداری ژاپن، اتاق حسابرسان جمهوری قزاقستان، هیئت استانداردهای حسابداری کره، کمیته حرفه‌ای حسابداران ماکائو، هیئت استانداردهای حسابداری مالزی، انجمن حسابداران خبره مالدیو، جامعه حسابداران رسمی مغولستان، هیئت استانداردهای حسابداری نپال، هیئت گزارشگری خارجی نیوزلند، انجمن حسابداران خبره پاکستان (نایب‌رئیس)، شورای استانداردهای گزارشگری مالی فیلیپین، سازمان حسابداران رسمی سعودی، شورای استانداردهای حسابداری سنگاپور، انجمن حسابداران خبره سریلانکا (رئیس)، جامعه حسابداران رسمی سوریه، فدراسیون حرفه‌های حسابداری تایلند، جامعه ملی حسابداران و حسابرسان ازبکستان و وزارت مالی ویتنام. AOSSG قصد دارد نقش مهمی در تشویق به اجرای IFRS در حوزه آسیا و اقیانوسیه ایفا نماید و اهداف زیر را پیگیری می‌کند: ۱. ارتقای استانداردگذاری و ظرفیت‌های فنی گزارشگری مالی استانداردگذارهای حسابداری ملی در حوزه آسیا-اقیانوسیه؛ ۲. کمک به توسعه و اجرای با ثبات استانداردهای IFRS و حل مسائل گزارشگری مالی مربوط به حوزه آسیا-اقیانوسیه؛ ۳. کار با دولت‌ها و تنظیم‌کنندگان حوزه آسیا-اقیانوسیه و سازمان‌های بین‌المللی مربوطه همانند هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری (IASB)^{۲۲} به‌منظور ارتقای کیفیت گزارشگری مالی در حوزه آسیا-اقیانوسیه؛ ۴. ایجاد ساختارهای سازمانی و حاکمیتی و فرآیندها و رویه‌های عملیاتی کارآمد و اثربخش به‌منظور پشتیبانی از دستیابی به چشم‌انداز AOSSG.

		AOSSG در راستای دستیابی به اهداف فوق، ضمن توجه به مسائل و چالش‌های حسابداری اسلامی، به فعالیت و ارائه گزارش‌هایی در این زمینه پرداخته است. به‌عنوان مثال، در سال ۲۰۱۳ تحقیقی در مورد حسابداری و مالی اسلامی در خاورمیانه و شمال آفریقا، در سال ۲۰۱۷ گزارشگری مالی توسط مؤسسات مالی اسلامی (به‌روزرسانی پژوهش صورت‌های مالی مؤسسات مالی اسلامی سال ۲۰۱۴) و در سال ۲۰۱۸ گزارشگری معاملات مالی اسلامی بر اساس IFRS (به‌روزرسانی نسخه ۲۰۱۰ همین گزارش) را منتشر نمود.
۲	گروه مشورتی مالی اسلامی - هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری Islamic Finance (Consultative Group - IASB)(IFCG)	هیئت استانداردهای بین‌المللی حسابداری (IASB) پیرو دستورکار مشورتی سال ۲۰۱۱، تصمیم گرفت گروه مشورتی مالی اسلامی را تأسیس کند. هدف IFCG فراهم کردن یک تالار گفت‌وگو مشورتی است که اعضای آن، بنیاد IFRS را برای دستیابی به اهدافش حمایت کنند. این گروه مشورتی در جهت توسعه و اجرای یکپارچه و دقیق IFRS، از طریق روش‌های زیر اقدام می‌کند: کمک به استانداردگذاری از طریق فراهم کردن محتوا برای دستورکار فنی و فرآیند استانداردگذاری IASB؛ تبادل نظر درباره اجرای IFRS در مورد معاملات مالی اسلامی، شناسایی و بحث در مورد مسائل نوظهور و مشکلات پیچیده و ارائه راه‌حل برای این مسائل و مشکلات در موارد مقتضی و تأکید بر مشکلاتی که نیازمند توجه بیشتر IASB یا کمیته تفسیر IFRS هستند.
۳	مرکز دانش مالی اسلامی - دیلویت Deloitte- Islamic (Finance Knowledge Center) (IFKC)	IFKC توسط شرکت مشاوره و خدمات حسابداری Deloitte در سال ۲۰۰۷ تأسیس شده و به‌عنوان یک مرکز تخصصی در زمینه مالی اسلامی، به تحقیقات، ارائه تحلیل و خدمات مشاوره مرتبط با این حوزه می‌پردازد. این مرکز به‌منظور ارائه خدمات مشاوره و راهنمایی در زمینه مالی اسلامی برای مشتریان خود ایجاد شده و اطلاعات و دانش تخصصی خود را در زمینه مالی اسلامی با دیگر مراکز تحقیقاتی و صنایع مالی به اشتراک می‌گذارد و تلاش می‌کند تا بهبود و توسعه مالی اسلامی را ترویج دهد. این مرکز به‌عنوان یک مرکز تحقیقاتی، در تحلیل روندها، استانداردها، مقررات و مسائل مرتبط با مالی اسلامی فعالیت داشته و همچنین مقالات، گزارشات و مطالب آموزشی مرتبط با مالی اسلامی را منتشر نموده و در برگزاری همایش‌ها و کنفرانس‌های مرتبط با این حوزه نیز نقش دارد.

هیئت خدمات مالی اسلامی (IFSB) ^{۲۳} (ناشر ۳۰ استاندارد (IFSB 1-30) برای بخش‌های بانکداری، بازار سرمایه اسلامی، تکافل و بین‌بخشی) و مؤسسه بین‌المللی تحقیقات مالی اسلامی (ISRA) ^{۲۵} (فعال در تدوین رهنمود، استاندارد و دستورالعمل مرتبط با حوزه مالی اسلامی و ترویج استانداردها و اصول حسابداری و مالی اسلامی) با مؤسسات فعال در حوزه حسابداری اسلامی به‌ویژه AAOIFI همکاری دارند.

استانداردهای سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی (AAOIFI)

AAOIFI در راستای هدف توسعه و انتشار استانداردهایی برای صنعت مالی اسلامی، سه دسته استاندارد ارائه کرده است: الف. استانداردهای حسابداری؛ ب. استانداردهای حسابرسی؛ پ. استانداردهای حکمرانی؛ و ت. استانداردهای شریعت. «چهارچوب مفهومی گزارشگری مالی توسط مؤسسات مالی اسلامی» AAOIFI در سال ۲۰۲۰ مورد بازنگری قرار گرفت. در جدول شماره ۴، استانداردهای حسابداری AAOIFI بر اساس آخرین به‌روزرسانی ^{۲۶} سایت این مؤسسه بیان می‌شوند.

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

استاندارد	دامنه	مؤسسات مربوطه
FAS 1: ارائه و افشای عمومی در صورت‌های مالی	صورت‌های مالی مؤسساتی که مایل به تهیه اطلاعات برای محصولات و خدمات مطابق با شریعت هستند، به منظور رفع نیازهای اطلاعاتی استفاده‌کنندگان. «صورت‌های مالی اساسی» و «افشا»ها را به بانک‌های اسلامی و مؤسسات مالی اسلامی مشابه و دیگر انواع مؤسسات تجویز می‌کند.	بانک‌های اسلامی و مؤسسات مالی اسلامی مشابه، شرکت‌های تکافل، مؤسسات وقف، طرح‌های سرمایه‌گذاری جمعی و نهادهای واسط (SPV) مربوط به این مؤسسات
FAS 3: تأمین مالی مضاربه	معاملات تأمین مالی مضاربه توسط بانک‌های اسلامی به‌عنوان تأمین‌کننده وجوه نقد [تسهیلات‌دهنده] و معاملات مربوط به سرمایه‌ای که بانک اسلامی برای مضاربه از زمان آغاز تا تکمیل فراهم می‌کند؛ چه این وجوه را از منابع خود تأمین کرده باشد و چه از حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود شده یا محدود نشده. <u>موارد خارج از دامنه:</u> حسابداری دفاتر مضارب (مشتري بانک) و دفتر مضاربه؛ دریافت‌های بانک از حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود نشده که از منظر شرعی دارای ویژگی مضاربه است؛ دریافت‌های بانک از وجوه حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود شده به‌عنوان مضارب (عامل) و زکات وجوه مضاربه.	بانک‌های اسلامی و مؤسسات مشابه
FAS 4: تأمین مالی مشارکت	معاملات تأمین مالی مشارکت توسط بانک‌های اسلامی [بانک به عنوان تسهیلات‌دهنده] به صورت مشارکت ثابت (کوتاه/بلند مدت) یا مشارکت کاهنده (که با انتقال مالکیت به یک طرف پایان می‌یابد)؛ مواردی که بانک، سهم سرمایه مشارکت خود را منحصراً از منابع خود، استخر منابع بانک و حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود شده/نشده تأمین کرده است؛ معاملات وابسته به سهم بانک در سود یا زیان مشارکت‌ها. <u>موارد خارج از دامنه:</u> مضاربه، مشارکت مدنی، زکات وجوه مشارکت و حسابداری معاملات مشارکت در دفاتر شرکا (مشتريان بانک) و ثبت‌های حسابداری مشارکت.	بانک‌های اسلامی و مؤسسات مشابه
FAS 7: سلم و سلم موازی	قواعد حسابداری معاملات تأمین مالی سلم [سلف] و سلم موازی [تسهیلات سلف]. شیوه برخورد با اصل سرمایه (رأس المال) پرداختی توسط بانک در معاملات سلم یا چیزی که در معامله سلم موازی دریافت می‌شود و مواردی در خصوص دریافت و فروش کالا (مسلم فیه) در معامله سلم یا تحویل مشابه آن در معامله سلم موازی. نحوه برخورد با درآمدها، هزینه‌ها، عواید و زیان‌های مرتبط با معاملات تأمین مالی سلم و سلم موازی	بانک‌های اسلامی و مؤسسات مشابه
FAS 9: زکات	شیوه حسابداری مرتبط با تعیین مبنای زکات، اندازه‌گیری اقلام مشمول زکات و افشای زکات در صورت‌های مالی بانک‌های اسلامی	بانک‌های اسلامی و مؤسسات مشابه
FAS 10: استصناع و استصناع موازی	قواعد حسابداری قراردادهای استصناع و استصناع موازی مربوط به شیوه اندازه‌گیری و شناسایی هزینه‌ها و درآمدهای ناشی از استصناع و استصناع موازی، عواید و زیان‌های ناشی از آن و شیوه ارائه و افشا در صورت‌های مالی بانک‌های اسلامی	بانک‌های اسلامی و مؤسسات مشابه
FAS 12: ارائه و افشای عمومی در صورت‌های مالی شرکت‌های بیمه اسلامی	صورت‌های مالی شرکت [بیمه] به‌منظور تأمین نیازهای اطلاعاتی مشترک استفاده‌کنندگان اصلی این صورت‌های مالی	شرکت‌های بیمه اسلامی
FAS 13: افشای مبنای تعیین و تخصیص مزاد یا کسری در شرکت‌های بیمه اسلامی	کلیه صورت‌های مالی ارائه شده توسط شرکت‌ها [بیمه اسلامی] به منظور تأمین نیازهای اطلاعاتی مشترک استفاده‌کنندگان اصلی این صورت‌های مالی	شرکت‌های بیمه اسلامی

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

استاندارد	دامنه	مؤسسات مربوطه
FAS 14: صندوق های سرمایه گذاری	صندوق هایی که بر اساس اصول و ضوابط شرعی ایجاد و مدیریت می شوند و از لحاظ مالی، مستقل از مؤسسات ایجادکننده خود هستند. این صندوق ها ممکن است توسط مؤسسات ایجاد کننده خود، مدیریت شوند یا نشوند؛ و ممکن است شخصیت حقوقی مستقلی از آن داشته باشند یا نداشته باشند. سرمایه گذاران برای تأمین سرمایه این صندوق ها به شکل برگه های سهام یا واحدهایی با ارزش مساوی مشارکت می کنند. این گواهی نامه ها نشان دهنده ادعای مالکیت دارایی های این صندوق ها و حق دریافت سود یا زیان آنهاست. موارد خارج از دامنه: صندوق هایی که در صورت وضعیت مالی مؤسسات ایجادکننده به حساب گرفته می شوند؛ صندوق های حساب های سرمایه گذاری محدود شده که به شکل سهام یا واحد (Units) نیستند.	صندوق های سرمایه گذاری
FAS 15: ذخایر و اندوخته ها در شرکت های بیمه اسلامی	ذخایر فنی اصلی که توسط شرکت ها [بیمه اسلامی] برای عملیات عمومی بیمه (بیمه اموال و حوادث) ایجاد می شوند؛ اندوخته جبران کسری توسط شرکت ها که از مازاد قبل از تخصیص به بیمه گذاران نگهداری می شود تا ذخیره ای در برابر زیان های آتی ایجاد کند؛ و اندوخته یکسان سازی سود که توسط شرکت برای کاهش اثر نرخ زیان های غیر مترقبه در گروهی از عملیات بیمه ای که درجه بالایی از نوسان خسارت ها را دارند، در نظر گرفته می شود. خارج از دامنه: اندوخته هایی که توسط شرکت برای رعایت الزامات قانونی یا الزامات کلی و از محل سودهای شرکت در حقوق مالکانه نگهداری می شود؛ و ذخیره استهلاک که به عنوان تعدیل در ارزش دفتری دارایی محسوب می شود.	شرکت های بیمه اسلامی
FAS 16: معاملات ارزی و عملیات خارجی	تدوین قواعد حسابداری برای شناسایی، اندازه گیری و ارائه معاملاتی که با واحدهای پولی ارزی متفاوت از واحد پول گزارشگری بانک اسلامی انجام شده اند؛ صرف نظر از اینکه این معاملات مربوط به دارایی ها، بدهی ها، اقلام زیرخط ترازنامه، درآمدها، هزینه ها، سودها و زیان ها در صورت های مالی باشد. شیوه حسابداری خالص سرمایه گذاری در عملیات خارجی بانک اسلامی که صورت های مالی خود را با واحد پولی متفاوت از واحد پول گزارشگری بانک اسلامی تهیه می کند؛ مانند عملیات خارجی در شعب و واحدهای تابعه بانک ها. معاملات ارزی و عملیات خارجی در صورت تغییرات در سرمایه گذاری های محدود شده.	بانک های اسلامی و مؤسسات مشابه
FAS 18: خدمات مالی اسلامی ارائه شده توسط مؤسسات مالی متعارف	مجموعه ای از قواعد حسابداری فقط برای خدمات مالی اسلامی ارائه شده توسط مؤسساتی که خدمات مالی اسلامی را علاوه بر خدمات مالی مرسوم ارائه می کنند.	بانک ها و مؤسساتی که خدمات مالی اسلامی نیز ارائه می کنند
FAS 19: سهم بیمه ای در شرکت های بیمه اسلامی	سهم بیمه ای اهدایی توسط بیمه گذاران در رابطه با بیمه عمومی و همچنین بخشی از سهم بیمه ای اهدایی توسط بیمه گذاران در رابطه با بیمه اشخاص (تکافل) خارج از دامنه: بخشی از سهم بیمه ای که مربوط به سرمایه گذاری یا پس انداز در بیمه اشخاص است	شرکت های بیمه اسلامی

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

استاندارد	دامنه	مؤسسات مربوطه
FAS 21: افشای انتقال دارایی‌ها	عملیات انتقال دارایی‌ها بین حساب‌های سرمایه‌گذاری مختلف که توسط مؤسسات اداره می‌شود؛ شامل: انتقال دارایی‌ها از حساب سرمایه‌گذاری محدود نشده به محدود شده و بالعکس؛ انتقال دارایی‌ها از حساب سرمایه‌گذاری (محدود شده و محدود نشده) به حقوق مالکانه و بالعکس؛ انتقال دارایی‌ها از حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود شده به سایر حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود شده با در نظر گرفتن تفاوت در محدودیت‌ها؛ انتقال دارایی‌ها از حساب‌های سرمایه‌گذاری و حقوق مالکانه به صندوق‌های سرمایه‌گذاری و/یا نهادهای واسط (SPV) و بالعکس. دارایی‌های مورد انتقال شامل دارایی‌های مشهود و دارایی‌های مالی می‌باشند.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 22: گزارش‌گری بخشی	تدوین مجموعه صورت‌های مالی (صورت وضعیت مالی و سود و زیان) که صرف‌نظر از شکل قانونی، اندازه یا کشور محل فعالیت مؤسسات مالی اسلامی تهیه شده است. اطلاعات بخشی، برای صورت‌های مالی جداگانه هر یک از شرکت‌های اصلی، فرعی یا وابسته ارائه می‌شود؛ اما اگر صورت‌های مالی تلفیقی مؤسسه یا واحدهای تابعه یا وابسته آن و صورت‌های مالی جداگانه مؤسسه اصلی با یکدیگر ارائه شود، اطلاعات بخشی تنها بر مبنای صورت‌های مالی تلفیقی ارائه می‌شود. برای تمام مؤسسات اعم از آنهایی که اوراق بهادارشان بصورت عمومی معامله می‌شود، یا بطور خصوصی نگهداری می‌شود یا در فرآیند انتشار اوراق بهادار در بازار قرار دارند.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 23: تلفیق	صورت‌های مالی تلفیقی تهیه شده توسط مؤسسه مالی اسلامی به عنوان واحد اصلی. تدوین اصولی برای تعیین واحدهای تجاری مشمول تهیه صورت‌های مالی تلفیقی واحد اصلی و تجویز شیوه حسابداری سرمایه‌گذاری در واحدهای تابعه توسط واحد اصلی؛ نهاد واسط SPV (واحد تجاری که برای انجام فعالیت‌های مشخص و اجرای اهداف خاص تأسیس می‌شود)، بجز واسطی که برای انتفاع بخش یا بخش‌هایی به غیر از مؤسسه مالی اسلامی ایجاد شده باشد.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 24: سرمایه‌گذاری در واحدهای وابسته	تدوین اصولی برای تعیین واحدهای تجاری که وابسته محسوب می‌شوند؛ و تجویز شیوه حسابداری سرمایه‌گذاری در واحدهای وابسته توسط واحد اصلی/گزارشگر. <u>خارج از دامنه:</u> سرمایه‌گذاری‌های انجام شده از طریق سرمایه‌گذاری جسورانه (VC) یا صندوق‌های سرمایه‌گذاری و واحدهای تجاری مشابه.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 25: سرمایه‌گذاری در صکوک، سهام و ابزارهای مالی مشابه (FAS 33 جایگزین این استاندارد شده است)	سرمایه‌گذاری واحد تجاری به شکل سرمایه‌گذاری مستقیم، سرمایه‌گذاری از طریق محصولات ساختار یافته، صندوق‌های سرمایه‌گذاری یا پرتفوی‌های سرمایه‌گذاری، صکوک [اوراق تأمین مالی اسلامی] و سایر ابزار بدهی و سهام. <u>خارج از دامنه:</u> سرمایه‌گذاری در ابزارهای مالکانه خود واحد تجاری؛ سرمایه‌گذاری‌هایی که مستلزم روش خاصی از حسابداری هستند مانند تلفیق سرمایه‌گذاری‌ها در واحدهای تابعه و حسابداری مالکانه سرمایه‌گذاری در واحدهای وابسته؛ سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات؛ سرمایه‌گذاری در قراردادهایی که ویژگی‌های مشارکت اختیاری و بیمه‌ای دارد؛ و قراردادهای و معاملات تأمین مالی مضاربه، مشارکت، سلم و سلم موازی، استصناع و استصناع موازی که استاندارد جداگانه دارند.	مؤسسات مالی اسلامی

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

استاندارد	دامنه	مؤسسات مربوطه
FAS 26: سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات	شناسایی، اندازه‌گیری و افشای سرمایه‌گذاری مستقیم واحد تجاری در املاک و مستغلات که با هدف کسب درآمد دوره‌ای یا افزایش سرمایه‌ای آینده یا هر دو آنها انجام شده است. <u>خارج از دامنه:</u> اندازه‌گیری سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات اجاره‌ای بر مبنای اجاره به شرط تملیک (بجز اندازه‌گیری بعدی سرمایه‌گذاری نگهداری شده به‌منظور درآمد دوره‌ای که اجاره عملیاتی شناسایی می‌شود و باید با استفاده از یکی از دو روش این استاندارد انجام شود)؛ شناسایی درآمد اجاره ناشی از سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات؛ افشا درباره دارایی‌های اجاره‌ای و اجاره به شرط تملیک؛ سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات مربوط به فعالیت‌های کشاورزی و حقوق و منابع مربوط به معادن و فعالیت‌های اکتشافی مانند نفت و گاز طبیعی و غیره.	عموم واحدهای تجاری
FAS 27: حساب‌های سرمایه‌گذاری	حساب‌های سرمایه‌گذاری محدود شده و محدود نشده، بالای خط و زیرخط ترازنامه تحت مدیریت مؤسسات مالی اسلامی. حساب‌های سرمایه‌گذاری بر مبنای قراردادهای مضاربه که نشانگر «حقوق صاحبان حساب‌های سرمایه‌گذاری» هستند؛ حساب‌های سرمایه‌گذاری بر مبنای قرارداد مضاربه و بر مبنای دوره کوتاه‌مدت (روزانه، هفتگی و ماهانه) توسط سایر مؤسسات مالی اسلامی به عنوان «سپرده‌های بین بانکی» با هدف مدیریت نقدینگی نگهداری می‌شوند. <u>خارج از دامنه:</u> ابزارهای مالی از نوع حقوق مالکانه؛ قراردادهای وکالت؛ مباحه معکوس یا سایر قراردادهای مشابه؛ قراردادهای بر مبنای مشارکت یا سایر قراردادهای مشابه؛ و صکوک.	مؤسسات مالی اسلامی بویژه بانک‌های اسلامی
FAS 28: مباحه و پرداخت ناشی از فروش‌های نسبه	حسابداری مباحه و فروش‌های نسبه دیگر در چهارچوب اصول شرعی. <u>خارج از دامنه:</u> معاملات تورق و مباحه کالایی (Commodity Murabaha)، سرمایه‌گذاری در ابزارهای سرمایه‌گذاری مانند ابزارهای مالکانه و صکوک که در آن دارایی پایه، مباحه یا پرداخت‌های ناشی از فروش نسبه است.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 30: زیان کاهش ارزش و تعهد زیان‌بار	کلیه تأمین مالی اسلامی [تسهیلات]، سرمایه‌گذاری‌ها و سایر دارایی‌های در اختیار مؤسسات مالی اسلامی که دارای ویژگی‌های مشابه هستند؛ اقلام خارج از ترازنامه؛ دارایی‌های شناسایی شده در مراحل مختلف معاملات مالی اسلامی (بجز مواردی که برای آنها استاندارد خاصی، رویه حسابداری برای کاهش ارزش و زیان‌های اعتباری ارائه داده است). <u>خارج از دامنه:</u> دارایی‌های موجود در پرتفوی سرمایه‌گذاری محدود شده که توسط مؤسسه‌ای با معیارهای حساب‌های سرمایه‌گذاری خارج از ترازنامه یا صکوک خارج از ترازنامه یا ابزارهای مشابه اداره می‌شود، اگر و تنها اگر در صورتی که مؤسسه به هیچ‌وجه در معرض ریسک زیان ناشی از این دارایی‌ها قرار نداشته باشد. این استاندارد شامل شرایطی می‌شود که در آن، شرایط زیان‌بار در تحصیل مورد انتظار یک دارایی تحت قرارداد یا تعهد آتی وجود دارد.	مؤسسات مالی اسلامی

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

مؤسسات مربوطه	دامنه	استاندارد
مؤسسات مالی اسلامی	تمام قراردادهای وکالت در سرمایه‌گذاری (الوکاله بالاستثمار) که وارد مؤسسه مالی اسلامی شده است، از منظر اصیل (سرمایه‌گذار) و وکیل (نماینده)؛ حساب‌های سرمایه‌گذاری (چه برای مشتریان خرد و چه برای سطح بین بانکی) و ابزارهای مشابه؛ صندوق‌های سرمایه‌گذاری (صندوق‌هایی که توسط مؤسسه مالی اسلامی بر اساس ترتیبات وکالتی مدیریت می‌شوند)؛ انتشار صکوک. <u>خارج از دامنه:</u> سرمایه‌گذاری در صکوک یا ابزارهای مشابه (بر اساس نمایندگی در سرمایه‌گذاری)، که باید مطابق با FAS مربوطه در نظر گرفته شود، مگر اینکه معیارهای واجد شرایط بودن رویکرد جسورانه وکالت (بند ۱۰) را احراز نکند؛ صندوق‌های سرمایه‌گذاری، صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک رسمی و سایر صندوق‌های بازار سرمایه یا بازار ثانویه FAS 14؛ و ساختارهای تکافلی که در آن تفکیک جزء سرمایه‌گذاری بر اساس نمایندگی سرمایه‌گذاری، مطابق با FAS مربوطه مناسب تلقی نمی‌شود، که FAS مربوطه در مورد آن اعمال می‌شود، مگر اینکه این یک صندوق وابسته به واحد شناسایی شده جداگانه باشد که بر اساس ترتیبات سرمایه‌گذاری اداره می‌شود یا FAS مربوطه ایجاب می‌کند ذیل این استاندارد در نظر گرفته شود.	FAS 31: وکالت در سرمایه‌گذاری (الوکاله بالاستثمار)
عموم واحدهای تجاری	معاملات تمام انواع اجاره (اجاره دارایی‌ها از جمله اجاره به شرط تملیک) برای موجر یا مستأجر. <u>خارج از دامنه:</u> صکوک مبتنی بر اجاره؛ معاملات اجاره برای اکتشاف، استخراج، برداشت و استفاده‌های دیگر و فروش منابع طبیعی؛ معاملات اجاره خدمات شامل قراردادهای کار/استخدام خدمات حرفه‌ای و سایر قراردادهای مبتنی بر خدمات (که شامل دارایی‌های مشهود نمی‌شود) از جمله مالکیت معنوی و حقوق قابل تفکیک.	FAS 32: اجاره
عموم واحدهای تجاری	سرمایه‌گذاری‌های مؤسسه خواه به شکل ابزارهای حقوق مالکانه، ابزارهای از نوع بدهی و خواه دیگر ابزارهای سرمایه‌گذاری. <u>خارج از دامنه:</u> سرمایه‌گذاری در ابزارهای مالکانه خود واحد تجاری؛ سرمایه‌گذاری‌هایی که شیوه حسابداری خاصی را نیاز دارد مانند سرمایه‌گذاری در واحدهای تابعه و وابسته؛ سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات؛ سرمایه‌گذاری در قراردادهایی با ویژگی‌های بیمه و مشارکت اختیاری؛ و معاملات مالی اسلامی (مانند مباحه، اجاره، مشارکت، مضاربه، وکالت، سلم، استصناع و غیره) که از طریق انتشار سند قابل انتقال/قابل معامله، صکوک یا ساختار مشابه انجام نمی‌شود و در عوض، مستقیماً بین دو یا چند نفر انجام می‌شود.	FAS 33: سرمایه‌گذاری در صکوک، سهام و ابزارهای مالی مشابه (جایگزین FAS 25 شده است)
بانی - نهاد واسط	تدوین اصول حسابداری و گزارشگری مالی برای دارایی‌ها و کسب‌وکارهای پایه صکوک. صکوک منتشر شده توسط یک مؤسسه مالی اسلامی یا مؤسسه دیگری (به نام بانی) بطور مستقیم یا از طریق استفاده از یک نهاد واسط (SPV) یا مکانیزم مشابه. دارندگان صکوک: سرمایه‌گذارانی که مالک دارایی‌ها یا کسب‌وکار پایه برای انتشار صکوک بدلیل داشتن گواهی‌های صکوک هستند.	FAS 34: گزارشگری مالی برای دارندگان صکوک

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

استاندارد	دامنه	مؤسسات مربوطه
FAS 35: ذخیره ریسک	ذخایر ریسک مؤسسه مالی اسلامی بجز تکافل (بیمه اسلامی) برای کاهش ریسک‌های اعتباری، بازار، سرمایه‌گذاری سهام، نقدینگی، نرخ بازده یا انتقال ریسک‌های تجاری برای ذینفعانی که با آنها مواجه هستند (عمدتاً سرمایه‌گذاران مشارکتی در سود و زیان)؛ هر ذخیره‌ای با هر نامی اگر تعریف ذخایر موجود در این استاندارد را احراز کند. این استاندارد مؤسسات مالی اسلامی را ملزم به حفظ ذخایر ریسک نمی‌کند اما اگر مؤسسه‌ای بخواهد این ذخایر را نگهداری کند، باید کل استاندارد را اعمال کند. خارج از دامنه: ریسک عملیاتی بر عهده خود مؤسسه مالی اسلامی است، و این استاندارد در مورد ذخیره ریسک کاهش ریسک عملیاتی اعمال نمی‌شود؛ ذخایر نظارتی، قانونی و سایر ذخایر مشابه که از درآمد دارایی‌های مربوطه تخصیص نمی‌یابد، بلکه از حقوق مالکانه تخصیص می‌یابد	مؤسسات مالی اسلامی بجز بیمه اسلامی (تکافل)
FAS 36: به کار گیری استانداردهای حسابداری AAOIFI برای اولین بار	زمانی که مؤسسه‌ای عملیات منطبق با شریعت را در طول دوره مالی ایجاد کرده و برای اولین بار صورت‌های مالی را برای عملیات مطابق با شریعت خود مطابق با استانداردهای AAOIFI آماده می‌کند؛ مؤسسه‌ای در حال تبدیل عملیات غیرمنطبق با شریعت خود به عملیات منطبق با شریعت است و قبلاً صورت‌های مالی را برای عملیات غیرمنطبق با شریعت بر اساس چهارچوب حسابداری غیر از استانداردهای AAOIFI تهیه کرده است؛ مؤسسه عملیات منطبق با شریعت دارد و قبلاً صورت‌های مالی عملیات خود را بر اساس چهارچوب حسابداری غیر از AAOIFI تهیه کرده و برای اولین بار در حال به‌کارگیری استانداردهای AAOIFI است. صورت‌های مالی مستقل و تلفیقی یک مؤسسه مالی اسلامی.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 37: گزارشگری مالی مؤسسات وقف	همه انواع مؤسسات وقف و سایر مؤسساتی که بر اساس مفهوم وقف تشکیل شده‌اند و در راستای اصول و قواعد شرعی فعالیت می‌کنند، صرفنظر از وضعیت حقوقی آنها، از جمله مؤسسات مجازی وقف. وقفی که توسط یک واحد تشکیل شده یا برای آن واحد وقف شده است، که خود ذینفع آن است (که به آن وقف داخلی می‌گویند) نیز یک مؤسسه مجازی وقف است. ادغام صورت‌های مالی مؤسسه وقف مجازی با صورت‌های مالی واحد مربوطه، به چهارچوب گزارشگری مالی که برای واحد مربوطه اعمال می‌شود، بستگی دارد.	مؤسسات وقف
FAS 38: وعد، خیار و تحوط	کلیه معاملات مربوط به ترتیبات وعد، خیار یا تحوط بر اساس اصول و قواعد شرعی. مسامحتاً و به بیان دیگر: وعد (تعهد- قرارداد آتی)، خیار (قرارداد اختیار معامله) و تحوط (پوشش ریسک).	مؤسسات مالی اسلامی؛ پوشش ریسک، اختیار معامله، تعهد (قرارداد آتی)
FAS 39: گزارشگری مالی برای زکات	شناسایی، ارائه و افشای زکاتی که به ذینفعان مربوطه منتسب می‌شود. در حالی که محاسبه زکات باید برای هر مؤسسه (یا واحد تجاری) در یک گروه به صورت جداگانه قابل اعمال باشد، این استاندارد در تمام صورت‌های مالی تلفیقی و جداگانه/مستقل یک مؤسسه قابل اجرا است. خارج از دامنه: تجویز روشی برای اندازه‌گیری زکات؛ مسائل مربوط به زکات برخی محصولات، از جمله محصولات کشاورزی، که طبق شرع بر اساس محصول است و نه به صورت سالانه (در رابطه با چنین زکاتی، مؤسسه باید خط مشی حسابداری خود را تدوین و افشاهای لازم را در رابطه با تطبیق محاسبه زکات ارائه کند و الزامات این استاندارد را تا حد امکان رعایت کند).	مؤسسات مالی اسلامی

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

استاندارد	دامنه	مؤسسات مربوطه
FAS 40: گزارشگری مالی پنجره‌های اسلامی	کلیه مؤسسات مالی مرسوم که از طریق پنجره مالی اسلامی خدمات مالی اسلامی نیز ارائه می‌دهند (مشروط بر اینکه بخواهند استاندارد را به طور کامل اعمال کنند). <u>خارج از دامنه:</u> یک مؤسسه مالی مرسوم که اعلام می‌کند خدمات مالی اسلامی را ارائه می‌دهد اما در مقابل دارایی‌های منطبق با شریعت، بدهی‌ها، شبه حقوق مالکانه و/یا حقوق صاحبان سهام را مطابق با شریعت تخصیص نمی‌دهد؛ مؤسسه مالی مرسوم صرفاً صندوق‌های سرمایه‌گذاری مطابق با شریعت را بدون تشکیل پنجره مالی اسلامی مدیریت می‌کند (باید الزامات مربوط به FAS 14 «صندوق‌های سرمایه‌گذاری» را دنبال کند)؛ نهاد واسط (SPV) یا واحد مجازی صکوک (در دامنه FAS 34 «گزارشگری مالی برای دارندگان صکوک»).	مؤسسات مالی مرسوم پنجره مالی اسلامی دارند
FAS 41: گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای	مؤسساتی که استانداردهای AAOIFI را به کار گرفته و بر اساس قانون، دستور نهاد مقررات‌گذار و/یا سازمان بورس و اوراق بهادار ملزم به تهیه و انتشار گزارش‌های مالی میان‌دوره‌ای هستند و همچنین مؤسساتی که داوطلبانه انتخاب کرده‌اند گزارش‌های مالی میان‌دوره‌ای تهیه و منتشر کنند.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 42: ارائه و افشای عمومی در صورت‌های مالی مؤسسات تکافل اسلامی	مؤسسات تکافل صرف‌نظر از اندازه و شکل حقوقی آنها، شامل پنجره‌های تکافل (پنجره‌های تکافل همراه با این استاندارد، FAS 40 را نیز باید به کار بگیرند)؛ مؤسسات تکافلی که صورت‌های مالی تلفیقی و جداگانه/مستقل ارائه می‌دهند. این استاندارد باید همراه با FAS 1 خوانده شود و در موارد تعارض، مفاد این استاندارد حاکم است. <u>خارج از دامنه:</u> ساختار و محتوای گزارش‌های تلخیص شده میان‌دوره‌ای (FAS 41).	مؤسسات تکافل
FAS 43: حسابداری تکافل: شناخت و اندازه‌گیری	مؤسسات تکافل (ازجمله آنهایی که در ظرفیتشان اپراتور تکافل بودن است) و صندوق شرکای تکافل (PTF) و صندوق سرمایه‌گذاری شرکا (PIF). <u>خارج از دامنه:</u> ترتیبات تکافل ازجمله «تکافل مجدد» منتشر شده، تکافل مجدد نگهداری شده؛ قراردادهای سرمایه‌گذاری همراه با/بدون ویژگی‌های اختیاری منتشر شده که در راستای و جزئی از ترتیبات تکافل محسوب می‌شوند؛ معاملات فرعی مربوط به عملیات تکافل؛ قراردادهای ضمانت (گارانتی) مگر اینکه ناشر به گونه‌ای آن را مشخص کرده باشد که ذاتش همان ترتیبات تکافل باشد؛ ترتیبات تکافلی که مؤسسات تکافل، بیمه‌گذار یا شریک باشند مگر آن ترتیبات در ذات خودش «تکافا مجدد» باشد.	صنعت تکافل
FAS 44: تعیین کنترل دارایی‌ها و کسب‌وکار	همه مؤسساتی که صورت‌های مالی خود را بر اساس الزامات استانداردهای AAOIFI تهیه می‌کنند؛ همچنین واحدهایی که قسمتی از معاملات و ساختارهای منطبق با شریعت هستند تا جایی که چهارچوب گزارشگری و مقررات‌گذار مربوطه اجازه دهند.	مؤسسات مالی

جدول ۴- استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI

استاندارد	دامنه	مؤسسات مربوطه
FAS 45: شبه حقوق مالکانه (از جمله حساب های سرمایه گذاری)	ابزارهایی که تعریف شبه حقوق مالکانه را احراز می کنند و توسط مؤسساتی که در راستای چهارچوب مفهومی هستند نگهداری می شوند؛ از جمله برای مثال: حساب های سرمایه گذاری مبتنی بر قراردادهای مضاربه از جمله سپرده گذاری در حساب های سرمایه گذاری کوتاه مدت (شبان، هفتگی و ماهانه) توسط مؤسسات مالی دیگر برای مدیریت نقدینگی؛ حساب های سرمایه گذاری یا ابزارهای مشابه مبتنی بر مشارکت (عقد شرکت)؛ صکوک مبتنی بر ساختارهای مشارکتی که تعاریف حقوق مالکانه یا دارایی های تحت مدیریت زیر خط ترازنامه را احراز نمی کنند؛ و حساب های سرمایه گذاری حاصل از ترکیب وجوه وکالت در سرمایه گذاری (وکالت بالاستثمار) با وجوه دیگر حساب های سرمایه گذاری شبه حقوق مالکانه. خارج از دامنه: ابزارهای مالکانه مربوط به مالکان مؤسسه مانند سهام عادی؛ صندوق های سرمایه گذاری مدیریت شده (از لحاظ حقوقی واحد تجاری جداگانه و مستقل از مؤسسه)؛ دارایی های تحت مدیریت زیرخط ترازنامه مانند حساب های سرمایه گذاری زیرخط ترازنامه (مبتنی بر مضاربه محدود شده) و قراردادهای وکالت و وکالت در سرمایه گذاری (وکالت بالاستثمار)؛ و انواع مختلف حساب های مبتنی بر بدهی، سپرده ها و ابزارها مانند حساب جاری، مرابحه، مرابحه کالایی، تورق و دیگر قراردادهای مشابه.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 46: دارایی های تحت مدیریت زیرخط ترازنامه	همه مؤسسات مالی اسلامی که صورت های مالی خود را بر اساس الزامات استانداردهای AAOIFI تهیه می کنند در مورد وجوهی که بدون داشتن کنترل به صورت امانی مدیریت می شوند. خارج از دامنه: صندوق شرکای تکافل و/یا صندوق سرمایه گذاری شرکای یک مؤسسه تکافل؛ و صندوق سرمایه گذاری مدیریت شده توسط یک مؤسسه که ماهیت حقوقی جداگانه ای دارد.	مؤسسات مالی اسلامی
FAS 47: انتقال دارایی ها بین استخرهای سرمایه گذاری	همه انتقال های دارایی ها بین استخرهای سرمایه مربوط به (و جایی که اهمیت دارد، بین طبقه های قابل توجهی از) سهامداران (مالکان)، شبه حقوق مالکانه و دارایی های تحت مدیریت زیرخط ترازنامه صرف نظر از نوع مدل کسب و کارشان، برای همه مؤسسات مالی اسلامی.	مؤسسات مالی اسلامی

شبه حقوق مالکانه، سهم مشارکت های دریافتی توسط مؤسسه را بر اساس سهیم شدن در سود (Profit Sharing) یا مشارکت (Participation) نشان می دهد و دارای ویژگی های زیر است:

الف. ویژگی اصلی حقوق مالکانه؛ یعنی در صورت زیان (مگر اینکه اهمال (قصور)، سوء رفتار یا نقض شرایط قرارداد ثابت شود)، مؤسسه مسئول بازگرداندن وجوه از دست رفته به تأمین کنندگان وجوه نیست و تأمین کنندگان وجوه، در منافع باقی مانده در دارایی ها یا کسب و کار پایه سهیم هستند؛

ب. ویژگی خاص بدهی؛ یعنی دارای سررسید یا اختیار فروش بازخرید/ نقدشوندگی است؛ و

پ. برخی ویژگی های خاص؛ حقوق تأمین کنندگان وجوه تنها به دارایی ها یا کسب و کار پایه محدود می شود و نه کل مؤسسه؛ آنها حقوق معینی را که فقط مربوط به حقوق مالکان [مؤسسه] است، ندارند (FAS 45, para 4).

جمع بندی و پیشنهادها

در نگرش برخی، ارزش های (جهان بینی) دینی و شریعت (ایدئولوژی) جایگاهی در دانش و حرفه حسابداری ندارند، اساساً حسابداری را نمی توان با صفت اسلامی و غیراسلامی توصیف کرد و نهایتاً حسابداری با رویکرد اسلامی را به حسابداری ابزارهای مالی

اسلامی و محصولات بانکداری اسلامی محدود می‌کنند؛ در حالی که مرور ادبیات این حوزه، تحقیقات متعدد انجام شده و انتشارات معتبر این دیدگاه را نقد کرده و نشان می‌دهد علاوه بر ادبیات حسابداری ابزارهای مالی اسلامی/بانکداری اسلامی، مقوله حسابداری اسلامی نیز در حال توسعه است.

از آنجایی که AAOIFI یک چهارچوب مفهومی برای گزارشگری مالی منتشر کرده است، آیا لحاظ کردن دیدگاه اسلامی در تدوین چهارچوب مفهومی گزارشگری مالی بر استانداردهای حسابداری تأثیرگذار خواهد بود و نهایتاً پیامد اقتصادی خواهد داشت؟ آیا رویدادهای مالی در عملیات و کسب و کارهای بانکداری اسلامی و مؤسسات فعال در حوزه مالی اسلامی نیازمند رهنمودهای حسابداری مجزا هستند یا استانداردهای موجود مانند IFRS پاسخگوی این حوزه‌ها می‌باشند؟

به نظر می‌رسد ارائه پاسخ متقن به پرسش‌هایی از این دست، نیازمند انجام اقدامات لازم در سطح ملی و جهت‌گیری مناسب و نقش‌آفرینی در حوزه‌های بین‌المللی است؛ اقداماتی همانند:

۱. پذیرش اهمیت دیدگاه اسلامی در مورد حسابداری توسط نهادهای تنظیم‌گر اقتصاد و تدوین نقشه راه

اولین اقدام، درک پیامدهای اقتصادی استانداردهای حسابداری و در نتیجه، توجه بیشتر متولیان اقتصاد کشور (به‌ویژه نهادهای تنظیم‌گر بازارهای پولی و مالی) به حسابداری در درجه اول و حوزه‌های مربوطه از جمله حسابداری اسلامی است. ایشان (بانک مرکزی و سازمان بورس و اوراق بهادار) به‌عنوان گروهی از مهم‌ترین ذی‌نفعان حسابداری، باید در گام اول امکان لحاظ کردن دیدگاه و ارزش‌های اسلامی در حسابداری و نظارت بر این حوزه را به‌عنوان یک موضوع اثرگذار بپذیرند تا بستر اقدامات پژوهشی و اجرایی مرتبط فراهم گردد.

پس از پذیرفتن مسئله و لزوم پرداختن به آن، هرگونه اقدام اجرایی و اخذ تصمیمات مرتبط نیازمند انجام پژوهش‌های جامع و معتبر مبتنی بر یک نقشه راه جامع (شامل نظام مسائل) است. حمایت متولیان اقتصاد کشور باعث می‌شود نتایج پژوهش‌های انجام شده به اقدامات اجرایی تبدیل گردد.

در این حوزه ضمن بررسی وضع موجود و دیدگاه‌ها و اقدامات نهادهای پیشرو در سطح بین‌المللی، باید لزوم و تأثیرات لحاظ کردن دیدگاه اسلامی در چهارچوب مفهومی گزارشگری مالی، تأثیرات محتمل آن بر استانداردهای حسابداری موجود، لزوم تدوین استانداردهای جدید و پیامدهای اقتصادی ورود دیدگاه اسلامی به حسابداری و گزارشگری ملی مورد بررسی قرار گیرد. از مهم‌ترین مواردی که پیشنهاد می‌شود سازمان بورس و اوراق بهادار در دستور بررسی و تطبیق با وضعیت فعلی حسابداری گزارشگری مالی قرار دهد عبارت‌اند از:

- بررسی تطبیقی اثرگذاری چهارچوب‌های مفهومی IFRS و AAOIFI بر استانداردهای حسابداری؛
- بررسی پیامدهای اقتصادی استانداردهای AAOIFI بر گزارشگری ابزارهای مالی و وضعیت و شفافیت بازار سرمایه ایران؛ از جمله: FAS 14: صندوق‌های سرمایه‌گذاری، FAS 21: افشای انتقال دارایی‌ها، FAS 33: سرمایه‌گذاری در صکوک، سهام و ابزارهای مالی مشابه، FAS 34: گزارشگری مالی برای دارندگان صکوک، FAS 28: وعد، خیار و تحوط (امکان سنجی استفاده برای حسابداری قرارداد آتی و اختیار معامله) و مقایسه با IFRS.
- بررسی پیامدهای اقتصادی استانداردهای AAOIFI مرتبط با ناشران در بازار سرمایه ایران و اثر آن بر وضعیت و شفافیت بازار سرمایه ایران؛ از جمله: FAS 1: ارائه و افشاهای عمومی در صورت‌های مالی، FAS 16: معاملات ارزی و عملیات خارجی، FAS 22: گزارشگری بخشی، FAS 23: تلفیق، FAS 24: سرمایه‌گذاری در واحدهای وابسته، FAS 26:

سرمایه‌گذاری در املاک و مستغلات، FAS 32: اجاره، FAS 41: گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای و FAS 44: تعیین کنترل دارایی‌ها و کسب‌وکار، و مقایسه با IFRS.

۲. نقش دانشگاه در حوزه حسابداری اسلامی

در صورت پذیرش لزوم توجه به دیدگاه اسلامی در حسابداری و گزارشگری مالی، برای دانشگاه چند مأموریت در این حوزه متصور است: ۱. تعلیم و تربیت نیروی متخصص و ارزش‌مدار در حوزه حسابداری اسلامی؛ ۲. تدوین منابع آموزشی حسابداری اسلامی برای تدریس در نظام آموزش عالی؛ ۳. تعریف پژوهش‌های مربوط در سطوح کارشناسی ارشد و دکتری؛ ۴. استفاده از تجارب بین‌المللی و دانشگاه‌هایی که در سایر کشورها (مانند اندونزی) رشته حسابداری اسلامی را ایجاد و تدریس کرده‌اند.

۳. حضور فعال در مجامع بین‌المللی مربوط به حسابداری اسلامی

رسالت، مأموریت، اهداف و فعالیت‌های نهادهای بین‌المللی فعال در حوزه حسابداری اسلامی، اهمیت و ضرورت اقدامات بین‌المللی را روشن‌تر می‌سازد. بر همین اساس، لازم است جمهوری اسلامی در نهادهای بین‌المللی مرتبط، فعالانه عضویت داشته و نقش‌آفرینی بالنده داشته باشد. الگوبرداری و استفاده از تجارب نهادهای ملی فعال، پیشرفته و نقش‌آفرین در عرصه بین‌الملل در زمینه مالی و بانکداری اسلامی، می‌تواند برای کسب موفقیت راهگشا باشد.

پیشنهادهای پژوهشی

در این بخش محورهای جهت پژوهش در حوزه حسابداری اسلامی پیشنهاد داده می‌شود. هر کدام از محورهای زیر، به مسائل خرد و تحقیقات مجزایی تقسیم می‌شوند.

۱. استانداردهای حسابداری مالی AAOIFI مربوط به صنعت‌های بانکداری اسلامی، بازیگران زیست‌بوم بازار سرمایه اسلامی (شرکت‌های تأمین سرمایه، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، ناشران، نهاد واسط و...) و بیمه اسلامی (تکافل) توسط نهادهای ناظر مربوطه (بانک مرکزی، سازمان بورس و اوراق بهادار و بیمه مرکزی) و همچنین سازمان حسابرسی مورد بررسی قرار بگیرند؛ و دلالت‌هایی که برای گزارشگری مالی بازارهای مالی ایران و واحدهای تجاری دارند، احصا شود. به‌طور خاص، در ارتباط با بازار سرمایه ایران بررسی استانداردهای زیر پیشنهاد می‌شود:

• FAS 14: صندوق‌های سرمایه‌گذاری؛

• FAS 33: سرمایه‌گذاری در صکوک، سهام و ابزارهای مالی مشابه؛

• FAS 34: گزارشگری مالی برای دارندگان صکوک؛

• FAS 38: وعد، خیار و تحوط؛

• FAS 45: شبه حقوق مالکانه (شامل حساب‌های سرمایه‌گذاری).

۲. استانداردهای حسابداری و گزارشگری مالی مربوط به صنعت‌های بانکداری، بازار سرمایه و بیمه در کشورهای اسلامی که استاندارد متفاوتی از IFRS دارند، به‌صورت مورد به مورد با وضعیت فعلی استانداردهای حسابداری ایران مقایسه شوند.

۳. مقایسه تطبیقی چهارچوب‌های مفهومی IFRS و GAAP (اصول پذیرفته شده حسابداری آمریکا) با چهارچوب‌های مفهومی AAOIFI و کشورهای دارای بازارهای مالی اسلامی.

۴. امکان‌سنجی به‌کارگیری استانداردهای بین‌المللی گزارشگری مالی IFRS به‌ویژه IFRS 7 (ابزارهای مالی: افشا) و IFRS 9 (ابزارهای مالی) برای حسابداری ابزارهای مالی اسلامی (بازار سرمایه) ایران و محصولات بانکداری بدون ربا.

۵. بررسی امکان‌سنجی فقهی به‌کارگیری IFRS 13: اندازه‌گیری ارزش منصفانه (متناظر با استاندارد حسابداری ۴۲ ایران) به‌ویژه در خصوص ابزارهای مالی اسلامی و بررسی پیامدهای اقتصادی آن بر بازار سرمایه اسلامی ایران.
۵. بررسی امکان‌سنجی فقهی به‌کارگیری IFRS 15: درآمد عملیاتی حاصل از قرارداد با مشتری (متناظر با استاندارد حسابداری ۴۳ ایران) به‌ویژه در خصوص ابزارهای مالی اسلامی و بررسی پیامدهای اقتصادی آن بر بازار سرمایه اسلامی ایران.
۶. بررسی امکان‌سنجی فقهی به‌کارگیری IFRS 18: ارائه صورت‌های مالی (جایگزین IAS 1 و لازم‌الاجرا از سال ۲۰۲۷) به‌ویژه در خصوص ابزارهای مالی اسلامی و بررسی پیامدهای اقتصادی آن بر بازار سرمایه اسلامی ایران.

۱. مهرانى، ساسان؛ كرمى، غلامرضا و رامروز، عليرضا (۱۴۰۲). حسابداری ابزارها و عقود مالی اسلامی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها.
2. Abdul Razak Abd Rahman, Amir Alfatakh Yusof, Noraini Mohd Ariffin, Romzie Rosman, Dato' Badlisayah Abdul Ghani, et. Al (2020). *Accounting for Islamic Finance*. Malaysian Institute of Accountants (MIA).
3. Alamad. S. (2019), *Financial and Accounting Principles in Islamic Finance*. Springer Nature Switzerland.
4. Aljedaibi, T. (2014). *Fair Value Measurement and Islamic Financial Institutions: The Shariah Perspective and The Case of Saudi Banks* (Doctoral dissertation, Royal Holloway, University of London).
5. Al-Khadash, Husam Aldeen Mustafa, (2001). *The accounting measurement and disclosure requirements in Islamic banks : the case of Murabahah and Mudarabah*. Thesis, University of Western Sydney, College of Law and Business, and School of Accounting.
6. Al-Tarawneh, Ghada Awad. (2010). *The dominance of Western accounting and the prospect for Islamic accounting in Islamic countries : case study Jordan*. Thesis, University of Buckingham.
7. Al-Utaibi, Abdullah T. M. (1999). *Towards a unified system of Zakat accounting : the case of the GCC countries*. Thesis, Cardiff University.
8. Baydoun, N. Sulaiman, M. Ibrahim, S. Willett, R. (2018), *Principles of Islamic Accounting*, John Wiley & Sons, Singapore.
9. Bucheery, Raja Ali M. (2001). *True and Fairview – An Islamic perspective*. thesis submitted for degree of PhD, university of Surrey.
10. Ibrahim, S. H. B. M. (2000). *The Need for Islamic Accounting: Perceptions of Its Objectives and Characteristics by Malaysian Muslim Accountants and Accounting Academics*, University of Dundee, Dundee.
11. International Islamic Financial Market (IIFM) Sukuk Report (2023). A Comprehensive Study of the Global Sukuk Market.
12. Napier, C. & Haniffa, R. (eds.), (2011), *Islamic Accounting*, Edward Elgar Publisher.
13. Nor Farizal Mohammed, Asyaari Elmiza Ahmad, Fadzlina Mohd Fahmi (2016). *Accounting Standards and Islamic Financial Institutions: the Malaysian Experience*, Journal of Islamic Banking and Finance.
14. Omar Mustafa Ansari, Haroon Tabraze. (2018). *IFRS and the Shariah Based Reporting: A Conceptual Study*. AAOIFI.
15. Rashwan, A. R. (2009). *Accounting in Islamic Thought* (In Arabic), Amman, Jordan: Debono Publishing.

16. <https://aaoifi.com/>
17. <https://iaijabar.or.id/>
18. <https://icap.org.pk/>
19. <https://isra.inceif.edu.my/>
20. <https://www.aossg.org/>
21. <https://www.ifrs.org/groups/islamic-finance-consultative-group/>
22. <https://www.ifsfb.org/>
23. <https://www.masb.org.my/>
24. <https://www2.deloitte.com/bh/en/pages/financial-services/articles/islamic-finance-knowledge-center.html>

پانویس‌ها

1. <https://www.pewresearch.org/religion/interactives/religious-composition-by-country-2010-2050/>
2. International Financial Reporting Standards (IFRS)
3. Domestic Accounting Standards (DAS)
4. Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI)
5. Malaysian Accounting Standards Board (MASB)
6. Asian-Oceanian Standard Setting Group (AOSSG)

۷. ۲۰ تیر ۱۴۰۳ مطابق با ۱۰ جولای ۲۰۲۴

8. Shari'ah Standard (SS)
9. Financial Accounting Standard (FAS)
10. Auditing Standard
11. Governance Standard (GS)
12. Malaysian Financial Reporting Standards (MFRSs)
13. Practice Statement (PS)
14. MFRS Application and Implementation Guide (MAIG)
15. Technical Release (TR)
16. Statement of Principles (SP)
17. Standar Akuntansi Keuangan (SAK)
18. Pernyataan Standar Akuntansi Keuangan (PSAK)
19. Interpretasi Standar Akuntansi Keuangan (ISAK)
20. Dewan Standar Ikatan Akuntan Indonesia (DSAK IAI)
21. Dewan Standar Syariah Ikatan Akuntan Indonesia (DSAS IAI)
22. International Accounting Standards Board (IASB)
23. Islamic Financial Services Board (IFSB)

۲۴. آخرین بازبینی: ۱۹ تیر ۱۴۰۳ مطابق با ۹ جولای ۲۰۲۴

25. International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance (ISRA)

۲۶. آخرین بازبینی: ۲۰ تیر ۱۴۰۳ مطابق با ۱۰ جولای ۲۰۲۴